

daan gehaalt hebben. Wat zal men nu daaruit besluiten? Niets anders als dat zy alle de oude beschimelde, mufte, rotte, en stinkende Voden, Brokken, en Stukken van de in elke Eeuw verdoemde Ketteryen, by elkander geraapt, en daarvan eenen nieuwen Bedelaars-Mantel, een bedelagtig Geloof meene ik, vervaardigt, en denzelven met den uitterlyken Schyn van Gods Woord bedekt hebben. Het is, en blyft dan waar, dat haar Geloof piepjong, en het onze in Tegendeel zo oud is als de Apostelen, en de eerste Kerk.

Hiermede zal ik het voor deze Reis by myne Aanmerkingen laten beruften, en den Draad van dezen Brief hervatten:

Verfolg dezès Briefs.

§. I.

Van het Verbranden van Johan Hus en van Hieronymus van Praag.

219. Dewyl de Ruitcr op de hiervoooren aangehaalde Plaats (m) klaagt, of, om beter te zeggen met zynen *Molinaus* liegt, dat *Johan Hus* en *Hieronymus van Praag* tegens het Vrygeleide des Keizers te *Konstans* verbrand zouden zyn, zo zal ik, om allen lasterenden Predikanten en Schryveren den Mond te stoppen, UE. kortelyk zeggen, wat'er van de Zaak is.
220. De Keizer, die het Vrygeleide aan *Johan Hus* gegeven hadde, was *Sigismondus*, doch regent

tegens dat Vrygeleide is hy niet verbrand geworden. UE. zal'er als een erwaare Rechts-Geleerde overoordeelen. Degeene, die eenen Vrygeley-Brief verleent, geeft denzelven volgens de gemeene Rechten en Wetten. Hy geeft niets anders als eene Zekerheid en Veiligheid tegens alle onrechtvaardig Geweld, behoudens de Gerechtigheid, en de Kracht der Wetten, welk de Saxen met de volgende Woorden uirdrukken: *Damus tibi fidem publicam, causam dicendi in iudicio, contra vim, non tamen contra juris executionem.* Dat is: "Wy geven u een Vrygeleide tegens alle Geweld, om uwe Zaak voor het Gerecht te moogen verdedigen; maar niet tegens de Executie van de Wetten." En de Vaders van het Concilie van *Konstans* gebruiken dien-aangaande de volgende Woorden: (n) *Ad quod à violentiâ, zeggenge in haaren Vrygelei-Brief, Justitiâ semper salvâ, omnem saluum conductum nostrum, quantum in nobis est, presentium tenore offerimus.* Dat is: "Wartoe wy u al ons Vrygeleide, zo veel als het van ons afhangt, tegens alle Geweld mits dezen verleenen, doch behoudens de Gerechtigheid."

De Keizer heeft nu zyn Woord gehouden, mits men *Johan Hus* geen onrechtvaardig Geweld aangedaan heeft. *Hus* is verbrand geworden, het is waar, doch niet tegens het Vrygeleide. Waanneer de Keizer hem dat Vrygeleide gaf, verbood hy hem by Straf des Doods te vlugten. *Hus* vlugtede tegens het Verbod, wierd agterhaalt, en, mits hy zyne Kettery niet wilde afzweeren, verbrand. Doch daar

(n) Concil. Constant. Sess. 6.

door is hem geen Ongelyk geschied , mits de Keizerlyke Wetten L. *Quicumque de Hæreticis*, de hartnekkige Kettters ter Dood veroordeelen. *Johan Hus* was overtuigt te hebben geleert , dat God aan den Duivel gehoorzaamde , dat alle Dingen uit eene volstreckte Nootzakelykheid geschiedden , dat eene Overigheid , met eene Dood Zonde beladen , geene Overigheid meer was ; dat alle Eed was ongeoorlooft ; dat de Duivel alle de Geestelyke Ordres ingevoerd hadde , en diergelyke ; by gevolg hadde hy na de gemelde Keizerlyke Wetten zyn Leven verbeurt. Daarenboven heeft noch *Johan Hus* zelf , noch *Hieronymus van Praag* , noch de Boheemse Edellieden , die *Johan Hus* gunstig waren , ooit geklaagt , dat men hem het Keizerlyk Vrygeleide niet gehouden heeft ; en dus is het eene Leugen en Lastering , wat de Ruiters en zyn *Molinaeus* daarvan zeggen.

221. Hier kan ik , wat *Molinaeus* betreft ; niet voorbygaan te melden , dat een Hoog-Leeraar in de God-Geleertheid op de Universiteit van Keule my noch voor eenige Dagen heeft verzekert , dat die *Molinaeus* in zyn Boek , genaamt : *Novitas Papismi* , ten minsten dertig Plaatzten valschelyk aangehaalt , en by gevolg zo dikwils gelogen en gelastert heeft. Ik heb het Boek van *Molinaeus* noch niet , maar zal het by Occasie koopen , en nader onderzoeken.

222. Wat *Hieronymus van Praag* aangaat , het is zeker , dat geen Vrygeleide van den Keizer *Sigismondus* bekoomen heeft. Het Concilie van *Konstans* heeft hem 'tzelve alleenlyk aangeboden , doch met deze Clausul : *Salvâ semper Justitiâ* , behoudens altoos de Gerechtigheid ; zo als in het Concilie *Seffl. 6* , en by andere Schryvers

vers doorgaans te zien is. Hy wierd tot drie-
malen toe gedagvaard; hy verscheen eindelyk,
disputeerde, en wierd overtuigt; vervolgens
deed hy Afzweering van zyne Kettery, waar-
van het Formulier *Sess. 19.* van het gemelde
Concilie te lezen is; doch hy keerde tot zyn
Uitbraaksel, vluchtde, wierd agterhaalt, en
te gelyk met *Hus* verbrand, (o) zo als in de
een en twintigste *Sessie* van het meergemelde
Concilie verhaalt word.

222. Dat nu zulke Gods-Lasteraars door dewee-
reldlyke Overigheid moogen worden gestraft,
bekent *Calvinus* zelf, mits hy den Gods-Laste-
raar *Sergetus* heeft laten executeren. Ten min-
sten heeft hy die Zaak gedreven, zo als blykt
uit 't hor Boek, 'twelk hy aangaande de Leere,
en de Executie van dien Gods-Lasteraar heeft
in 't Licht gegeven.

224. Dus heeft ook 't Hof van Holland by my-
nen Tyd (ik meene in 1728. of 1729.) in den
Haag als eenen Gods-Lasteraar doen ophangen
den zogenaamden *Robert de Duivel*, na dat hem
alvoorens de Tong met een gloeiende Priem
doorboort was. Dat rampzalig Schepzel hadde,
zo als men my heeft verhaalt, tot *Amsterdam*
eene Neerlaag gedaan, en wierd daarover in
Hegtenis genoomen; men zond hem vervol-
gens na den *Haag*, en zettede hem aldaar op
de *Gevang-Port*, doch men konde hem het
Feit niet volkomenlyk bewyzen, en dus bleef
byna zeven Jaren lang op de gemelde Port
zitten. Hy raasde des Nachts met zyne Kee-
tenen zodanig, dat men het in de omleggende

N 4

Huizen

(o) Vide *Cochla. Lib. 1. & 2. Hist. Hussit. Sander Lib. 7.*
Monarch. &c. apud Becanum in Manuali Controv. p. m. 711.
& seq.

Huizen konde hooren, en daarom gaf men
 hem den Bynaam *de Duivel*. Eindelyk raakte
 hy tot zulke Godloosheid, dat hy zynen Sche-
 per lasterde en lochende; en dat was de Oor-
 zaak, waarom men hem als eenen Gods-Laste-
 raar straste. Desniettemin meende hy zyne
 Zaak uit den Bybel goed te maken. Floor,
 en schrik over het Bewys, 'twelk die Ramp-
 zalige uit den Bybel trok: *Christus heeft beloofd*,
 zeide hy, dat, zo wy iets in zynen Naam bege-
 ren, hy het doen zal. Joh. 14. v. 14. Nu heb-
 ik, vervolgde hy, in zynen Naam begeert, dat
 God my uit deze Gevangenis verlossen zoude,
 doch het is niet geschied, by gevolg is'er geen
 God. O wat een schrikkelyke Taal! en noch-
 tans beriep hy zich op de Schrift. Dus gaat
 het, als men Gods Woord na zynen eigenzin-
 nigen Kop, en niet na de uitlegging der Kerk,
 en der Vaderen verstaan wil.

Het voorsz. yzelyk Geval doet ons zien, hoe
 dat niemand zo godloos is, die den Bybel
 niet voor zich gebruiken, en na zynen ver-
 keerden en godloozen Zin verdraaien kan. De
 Duivel zelf bediende zich immers van de H.
 Schrift, waaneer hy onzen Heere *Jesum Chri-
 stum* in de Woestyne verzogt. *Math. 4. v. 6.*
 Hoe gelukkig zyn wy Rooms-Katholyken dan
 niet, dat wy ons niet met alle Winden van
 onzekere, valsche, en verkeerde Uitleggingen
 der H. Schrift laten omvoeren, maar dat wy
 eene gewisse, vaste, en onfeilbaare Uitlegging
 van Gods Woord vinden in den Mond der
 Kerk, welke de H. Geest alle Waarheid leert. Joh. 16.
 v. 13. en die by gevolg niet dwalen kan.

Van de voornaamste Punten, welke in des Ruiters Geschrift vervat zyn.

Wat nu de Zamenpraak betreft, welke de Ruiters *Johan Lindlaan* met my te *Ryswyk* gehouden heeft, en die hy in zyne *Waaragtige Historie* Pag. 39. enz. verhaalt, ik zal U. daarvan een kort Bericht geven, waaruit U. ten eersten zal kunnen zien, zo als U. reets uit de voorgaande *Nommers* 16. 22. 23. 24. en 25. gezien heeft, dat de Ruiters wakker voortstapt in het Spoor van den seugenachtigen *Molinæus*.

De Ruiters zegt: (p)

1. Dat hy my in 1732. ontrent het *Pinxterseest* op den *Ryswykfen Weg* heeft ontmoet.
2. Dat wy voormaals te *Solinge* dikwils met elkander op de Jagt zyn geweest, en meenig Glas Wyn met elkander gedronken hebben.
3. Dat hy by de gemelde Ontmoeting verzocht hadde te weten, waar ik woonde, en of het my niet onaangenaam zou zyn, dat hy my eens aan myn Huis kwam zien.
4. Dat hy my eenige Dagen daarna hadde bezocht, en gevraagd, of het waar was, dat ik gereformeert was geworden.
5. Dat ik daarop tot Antwoord had gegeven, dat het tot myn Leedwezen waar was, en dat ik derhalven beslooten hadde terug te keeren.
- Voorts hadde hy bewezen;
6. Dat

(p) In het Aanhangsel van zyne waaragtige Historie, pag. 39. 40. enz.

6. Dat een Geestelyke , die gereformeert was geworden , en zich in den Echt begeven hadde , zyne Vrouw en Kinderen niet mogt verlaten , mits hy zich by eenen Eed verbonden hadde , by haar te willen leven , en sterven.

7. Dat de Paus niemand van den Eed konde vryspreken , mits hy even zo wel een Mensch was als wy , en derhalven dwalen konde ; dat hy geen Stedehouder van *Christus* was , mits *Christus* zelf het Hoofd was van zyne Gemeentes dat *Petrus* nooit te *Rome* was geweest , en niet onfeilbaar hadde kunnen zyn , mits hy ook na het ontfangen van den H. Geest gedwaalt hadde.

8. Dat derhalven noch de Traditien , noch de Uitleggingen van de Vaders der Kerk , maar de H. Schrift alleen de eenigste Regel van ons Geloof was.

9. Dat de Vereering der Beelden eene zulke Afgodery was , als de Joden in het Oude Testament met de Afgoden-Beelden bedreeven hebben , mits de eene zo wel als de andere met Menschen Handen waren gemaakt ; en

10. Dat de Aanroeping des Heiligen onnut was. Voorts hadde hy my door zyne Bewys-Redenen zodanig in het Naatuw gebragt ;

11. Dat ik'er niet anders op hadde weeten te antwoorden , als alleenlyk dit : *Ik ben daarvoor , ik moet daardoor* , en

12. Dat hy my derhalven hadde vermaant in het Gereformeert Geloof volstandig te blyven.

Dit zyn nu in Substantie de Omstandigheden van myne met den Ruiters te *Ryswyk* gehoude Zamenpraak , zo als hyze verhaal. Doch ik ga'er op antwoorden.

§. 3.

Antwoord op de vyf eerste Punten.

226. Op het eerste Punt antwoorde ik. Het is onwaar, dat de Ruiters my tegens het Pinxterfeest van den Jaare 1732. op den Ryswykschen Weg zou hebben ontmoet. Nadat de Excommunicatie, dewelke ik UE. hiervooren N. 27. met myne Aanmerkingen daarop N. 28. 29. enz. medegedeelt heb, tegens my van alle de Preekstoelen in den Haag uitgedondert was, zond de Hoog-Edele Magistraat van die Plaats aan my door den Bode van der Kisten den volgenden besloten Brief.

Beslote Brief van de Magistraat van s' Gravenhage.

227. Schout, Burgermeesteren, Schepenen en Regeerders van s' Gravenhage, ordonneren Casparus Wilbelmus Dyks binnen den Tyd van acht Dagen te vertrekken uit den Hage, en Jurisdicte van dien, zonder daarinne wederomme te moogen koomen, dan naar voorgaande verkreegen expres Consent. Actum ter Kamere van Burgermeesteren, voornoemt, den 10. Julii 1731.

Ter Ordonnantie van dezelve

J. Guarles.

UE.

228.

UE. gelieve in 't voorbygaan te weten, dat ik Schutter en Burger van den *Haag* was, en dus als een Onderdaan van de gemelde *Magistraat*, gehandelt wierd, mits men anderzins mischien strenger tegens my geprocedeert zoude hebben. Doch daarentrent zal ik thans geene wydlopiger Aanmerking maken. Het was nochtans aanmerkelyk, dat de voorsz. gesloote Brief by Misflag gedagte kent was op den 10. *Junii*. En dewyl die Termyn al lang was verstreken, zo konde ik het Bevel van de *Magistraat* om binnen acht Dagen te vertrekken, niet nakoomen; en zulks is ook moogelyk de Reden geweest, waarom dezelve myn Verzoek toestond, om noch drie Maanden langer in den *Haag* te moogen blyven; doch my wierd te gelyk opgelegd, dat ik de gemelde Schryf-Fout zou laten veranderen, en in Plaats van den 10. *Junii* laten schryven den 10. *Julii*, 'twelk ik dan ook gedaan heb.

Het Uitsfel nu, dat my gegeven wierd, duurde tot in de Maand van *November*, wanneer ik, ter Oorzake, dat ik myne Zaken noch niet volkomentlyk in Ordre gebragt hadde, een nieuw Uitsfel verzogt, doch niet verkreeg. Dus wierd ik genootzaakt in 't Begin van de Maand met Zak en Pak optekraamen, hebbende myne Huishuur tot dien Tyd toe betaalt. Ik begaf my na *Ryswyk*, een Dorp, ontrent een half Uur van den *Haag* gelegen, en bragt'er den Winter onder Gods Zegen gelukkiglyk door. Den vyftienden der Grasmaand van het volgende Jaar 1732. begaf ik my s' morgens vroeg voor het laatste maal na den *Haag*, nam afscheid van myne Vrinden, en keerde tegens den Avond na *Ryswyk*. Den volgenden mor-

229. Op het tweede Punt antwoorde ik, dat ik den Ruitcr in het Begin niet kende, 'tgeen niet wel moogelyk zoude zyn geweest, indien wy te *Sofinge* zo veele Glazen Wijn met elkander hadden gedronken, en zo dikwils te zamen op de Jagt waren geweest; kunnende my niet te binnen brengen, dat zulks meer als eenmaal geschied is. Dus heeft de Ruitcr in dat Stuk mede de Onwaarheid gesproken, of ten minsten gesnorkt.

230. Op het derde Punt zegge ik, dat het waar is, dat hy verzogt heeft aan myn Huis te *Riswyk* te moogen koomen.

231. Op het vierde en vyfde Punt antwoorde ik, dat het waar is, dat ik hem op zyne Vraag zo een Antwoord gegeven heb, als hy verhaalt.

§. 4.

Antwoord op het zesde Punt.

Van de Gelofte der Kuisheid.

232. Op het zesde Punt, dat een Geestelyke, die zich in den Echt begeven heeft, zyne Vrouw niet mogt verlaten, en terug keeren, antwoorde ik, dat de Ruitcr zulks wel heeft gezegt, maar niet met een klaaren Text uit Gods Woord bēwezen. In eene Zaak van zo groote Aangelegenheid hadde hy immers eenige Spreuken uit den Bybel moeten te Voorschyn brengen? Doch zulks is niet geschied. Hoe bewyft hy dan zyne Zaak? Hoor eens, hoe hy beuzelt. "Den Eed, die men aan eene Vrouwe heeft gezworen, zegt hy, dien heeft men aan den Paus niet gezworen, maar aan God, die

die Hemel en Aarde 2 eschepen heeft, en
 "daarom moet men God meer vreezen als de
 "Menschen." O wat krachtige Woorden!
 Heeft UE. wel ooit gehoord, dat men, als men
 trouwt, aan zyne Vrouw eenen Eed zweert?
 Doch ik sta toe, dat men de plegtige Belofte,
 aan zyne Huis-Vrouw gedaan, eenigzins eenen
 Eed noemen mag. Dus geeft de Ruiters aan
 de Belofte, welke men aan eenen Mensch doet,
 den Naam van eenen Eed, dewelke nooit mag
 worden gebrooken. Ik zegge: *Aan eenen
 Mensch*; mits by den Trouw de Belofte niet
 gedaan word aan God zelf, gelyk als de Rui-
 ter beuzelt, maar aan de Vrouw. Nu rede-
 nere ik dus. Indien men de Belofte, welke
 aan eenen Mensch gedaan word, als eenen
 Eed aanmerken, en by gevolg onverbrekelyk
 houden, moet men eene Belofte, en eenen Eed,
 die aan God zelf word gedaan, niet voor eenen
 veel zwaarderen Eed aanzien, en noch veel
 heiliger nakoomen? Ik zal my daarontrent
 klaarder uiten. Indien ik myn Lichaam by
 eenen plegtigen Eed (dus mag ik ook wel noe-
 men eene Belofte aan God gedaan) aan God
 den Heere geschonken, en tot eene levende
 Offerhande opgedragen heb, mag ik dan dien
 Eed schenden, en datzelfde Lichaam aan eene
 Vrouw overgeven? Of mag een Predikant
 ymand van dien Eed ontslaan, en dus met hem
 dispenseren? Ja, zal de Ruiters met zyne Pre-
 dikanten zeggen, omdat zulke aan God gedaane
 Beloften onmoogelyk zyn te onderhouden, en
 by gevolg nietig, en van geender Waarde. Doch
 kan men eene aan Menschen gedaane Belofte
 onderhouden, waarom zou men dan ook niet
 kunnen onderhouden degeene, die men aan
 God doet?

Daar

233.

Daar zyn immers Predikanten , gelyk als de reets overlede Heer *Doesburg* , van wien ik hiervooren N. 15. gesproken heb , was , en andere Gereformeerde en Lutherse Heeren , die uit weereldse Inzichten niet trouwen , en dus toonen , dat het niet onmoogelyk is buiten den Echt te leven . Waaron zoudn zy dan ook , indien zy aan God den Heere plegtiglyk geloofden niet te zullen trouwen , zulke Belofte niet zeer wel onderhouden kunnen ? Of zou mischien eene Zaak , die in zich moogelyk is , onmoogelyk worden , als menze aan God beloofte ? Dat zal immers geen Predikant durven zeggen .

234.

Indien de Regel der Predikanten , te weten , dat de aan God gedaane Geloften onmoogelyk en by gevolg krachteloos zyn , doorgaat , zo worden daardoor alle Goddelyke en natuurlyke Wetten het onderste boven gekeert . De Wet der Natuur , die in de Herten aller Menschē ingedrukt is , zegt ons , dat wanneer wy eene Zaak eenmaal weggegeven of verkogt hebben , wy dezelve na ons Welgevallen niet moogen terug neemen , noch aan eenen anderen overgeven of verkoopen . Ik zal het met eene Gelykenis verklaaren .

In Geval de Ruiters *Johannes Lindlauw* heden zyn Paard weggaf , en die Gifte met eenen Eed bevestigde , doch desniettegenstaande datzelfde Paard den volgenden morgen heimelyk weg haalde , en aan eenen anderen verkogt , zod men hem in zulken Geval niet voor eenen Dief , en Meinedigen moeten houden ? Buiten Twyffel . Het Vernuft zelf zegt het ons . Wederom : In Geval *Johan Lindlauw* , die zynen Dienst aan den Staat verbonden heeft , heimelyk uit den

Hag

Haag vertrok, en zich in Dienst van eene andere Moogentheid begaf, zou men hem in zulken Geval niet voor eenen Deserteur houden, en, als hy agterhaalt wierd, als eenen Meindigen straffen? Daar is niemand, die'er aan twyfelt. Voorts, in Geval *Johan Lindlaw* zyn Lichaam, 'twelk hy aan zyne Vrouw overgegeven heeft, aan eene andere Vrouw overgaf, zou men hem in zulken Geval niet voor eenen Overspeelder houden? Ja zekerlyk. Hoel Is God dan minder als de Menschen? Mag men eene aan den Schepper onder Eede overgeve Zaak vry en onbeschroomt terug neemen, en niet degeene, die men aan een Schepsel overgegeven heeft? Is de Schepper dan minder als het Schepsel? Wie heeft doch zulke schoone Theologie in de Weereld gebragt? Niemand anders als degeene, die haaren Schepper, en haar Gewille verzaakt hebben, om het Schepsel en de Wellusten aantehangen.

235. Nu weet de geheele Weereld, dat een Geestelyke zyn Lichaam by eene plechtige Geefte aan God den Heere zynen Schepper overgegeven heeft, by gevolg mag hy het by den Trouw niet aan eene Vrouw geven. Dus moet hy geven aan den Keizer; dat des Keizers is, en aan God, dat Gods is. Matth. 22. v. 21.

236. Ik weet wel, dat de Predikanten eenige Schriftuur-Plaatzten verzamelt hebben, om haare ongegronde en wankelende Stelling te ondersteunen; als by Voorbeeld: *Wast, en vermeerderd u.* Gen. 1. v. 28. *Het is beter te trouwen, als te branden.* 1. Cor. 7. v. 9. en diergelyke. Doch wat bewyzen zy daarmede? Niets tegens ons. Was het in 't Begin der Schepping van de Weereld bevoolen te trouwen, geschiedde het,

het, om het menschelyk Geslagt te vermeerderen, en uittebreiden, welke Reden, daar de Weereld thans genoeg van Menschen voorzien is, geen Plaats meer heeft. En zo dat Bevel noch in het algemeen duurde, zouden de Gereformeerden, die buiten den Echt blyven, zeer kwalyk doen, 'twelk echter niemand zeggen zal. Indien ook ymand wil trouwen om niet te branden, dat hy in Gods Naame trouwe, niemand zal 't hem beletten of verbieden, zo lang als hy 't zich zelfs niet door eenen plegtigen Eed verbied; maar zo dra als hy zich zelven die Vryheid als een Soldaat *Jesu Christi* benoomen heeft, moet hy in desselfs Dienst bestendig blyven. Wy weten wel, dat de Kuisheid eene Gave Gods is; doch wy weten ook, dat wy die Gave van God den Heere ontfangen, als wyze met Ernst van hem begeren; insgelyks weten wy, dat wyze door en met de Genade Gods kunnen bewaaren, als wy maar gebruiken de Middelen, die ons onze Zaligmaker zelf tegens den onreinen Geest voorgeschreeven heeft, zeggende: *Deze aart en vaart niet uit, dan door bidden en vasten.* Math. 17. v. 21.

237. Dat de Band des Huwelyks by de Gereformeerden ook zo onoplosselyk niet is, als de Ruiten voorgeeft, daarvan kan hy, indien niet wekelyks, ten minsten maandelyks, eenige Voorbeelden in den *Haag* op het Stad-Huis zien, daar Man en Vrouw dikwils genoeg van elkander gescheiden worden. Hoe veel meer moet dan een Geestelyke, die zich tegens zyne aan God gedane Geloofte in den Echt begeben heeft, van zyne Vrouw scheiden, en aan God wedergeven, wat hy hem ontnoomen heeft? Wy

Wy zullen ons Zeggen met klaare en duidelyke Woorden uit de H. Schrift bevestigen.

238. *Wanneer gy den Heere urwen God eene Geloſte gedaan hebt, zegt Moyses Deut. 23. v. 21. 22. en 23. zo zult gy niet verſtoeven dezelve te betalen; want de Heere urwe God zalze van u eifchen; en als gy draalt, zal het u tot Zonde gerekent worden. Wilt gy niets beloven; zo en is het u geen Zonde; maar wat eenmaal tot urwe Lippen uitgegaan is, zult gy houden, en doen, als gy den Heere urwen God vrywillig beloofte hebt. Wat kunnen de Predikanten op die Pallagie zeggen? Zy zien'er immers met klaare en duidelyke Woorden gefchreeven, dat, zo lang men eene Zaak aan God niet beloofte, men ook niet gehouden is dezelve aan hem te geven, maar zo dra men zich daartoe by eene Geloſte, en wel NB. vrywilliglyk verbonden heeft, men ze zonder Zonde niet kan terug houden, en by gevolg ook niet aan eenen anderen geven. Als nu de Overigheid eenen zulken Belover dwinge aan zyne Geloſte te voldoen, zo als de Kerk haare Geestelyken dwingt, hoe kan men dezelve dan in zo eene loffelyke Zaak berifpen, en beſchuldigen, datze het Huwelyk verbied? Indien *Johan Lindlaur* den Eed van Getrouwheid, welken hy aan den Staat gedaan heeft, brak, en door zynen Kapitein of Kolonel genootzaak wierd tot zynen Pligt te keeren, zou hy in zulken Geval dien Kapitein of Kolonel kunnen beſchuldigen van eenige Onrechtvaardigheid? Neen, moet hy zeggen. Laat hy hetzelfde dan op de Kerk roepaffen.*

239. Voorts, wie zal den Staat, die eene Wet gemaakt heeft, dat niemand van zyne Onderdanen zonder de Toeſtemming van zyne Ouders

mag trouwen, zodanig dat het Huwelyk zonder die Toestemming geslooten, onwettig, en van geen der Waarde is, wie zal, zegge ik, den Staat deswegen durven beschuldigen, dat hy het Huwelyk belet? Niemand. By gevolg kan ook niemand de Kerk, die insgelyks eene Wet gemaakt heeft, dat geen Geestelyke buiten haare Toestemming mag in den Echt treden, deswegen beschuldigen, darze het Huwelyk verbied. Het volgt immers handgrypelyk. Ik keere tot de Geloften.

240. *Belooft, en betaalt den Heere urwen God, zegt de Koninglyke Propheet David Ps. 75. v. 12.*

241. *Wanneer gy God uwe Gelofte doet, zegt de Prediker, Eccl. 5. v. 3. 20 vertoest het niet te houden; want hy heeft een Misnoegen aan eene dwaze Belofte. Wat gy belooft, dat houd. Het is beter, dat gy niets belooft, dan dat gy niet houdt, wat gy belooft hebt.*

Zeggen de Predikanten, dat de Spreuken niet van de Gelofte der Kuisheid kunnen of moeten worden verstaan, zo schreeuwe ik, op myne Beurt, Gods Woord! Gods Woord! Waar staat zulks in Gods Woord geschreeven? Doch behalven hetgeen ik hiervooren N. 240. gezegt heb, zal ik uit Gods Woord klaar toonen, dat die Gelofte te onderhouden geene onmogelyke Zaak is.

242. *Onze Zaligmaker Jesus Christus spreekt Math. 14. v. 12. in dezer Voege: Daar zyn Gesneedene, zegt hy, die zich zelve gesneeden hebben om het Koningryke der Hemelen, zekerlyk niet met een Mes van Staal, gelyk als de anderszins geleerde Origenes kwalyk begreepen heeft, maar met het Mes van de vrye Wille, vrywilliglyk buiten den Echt levende, en zich van de Vrouwen onthoudende.*

243. De H. Apostel *Paulus* door de *Corinthen* aangaande het *Huwelyk* om Raad gevraagd zynde, geeft aan haar het volgende Antwoord: *Voorts* daer gy my van geschreven hebt, zegt hy, het is den *Menschen* goed, dat hy geen *Wyf* aantrekt. . . Want ik wilde, dat alle *Menschen* waren gelyk als ik ben. . . En ik zegge den *Ongetrouwen*, en den *Wedrwen*, het is hen goed, dat zy blyven gelyk ik. . . En van de *Maagden* heb ik des *Heeren Gebod* niet; maar ik geve eenen Raad. . . Zyt gy aan een *Wyf* gebonden, zoekt niet los te worden. Zyt gy los van den *Wyve*, zoekt geen *Wyf*. Maar is't ook, dat gy trouwt, gy en hebt niet gezondigt; en is't, dat een *Maagd* trouwt, zy en heeft niet gezondigt; maar dezulke zullen *Quelling des Vleesches* hebben; ende ik ver schoons u. . . Zo dan, wie zyne *Maagd* uitgeeft te *huwelyken*, die doet wel; maar dieze niet uitgeeft te *huwelyken*, die doet beter. 1. Cor. 7. ψ . 1. 2. 7. 25. 27 28. en 38.

Wie nu niet ziender *Ongen* blind wil wesen, die ziet immers klaar uit de aangehaalde *Texten*, dat men de *Kuisheid*, na de *Meening* van den *Leeraar* der *Heidenen*, wel houden kan; want waartoe zou het dienen, dat de H. *Paulus* zyne *Corinthen* vermaand na zyn *Voorbeeld*, of gelyk als hy, buiten den *Echt* te leven, indien het onmogelyk was, zyn *Voorbeeld* en zynen Raad te volgen? Hy zegt wel ψ . 2. Dat een ygelyk *Man* om der *Hoerery* wille zyn eigen *Wyf* hebben zal, en ψ . 9. zegt hy, dat degeene, die hen niet onthouden, mogen trouwen, en zulks laat de *Kerk* ook toe, niemand het *Huwelyk* verbiedende, uitgezondert degeene, die zich zelve om het *Koninkryk* der *Hemelen* gesneden, of door de *Gelofte*

der Kuisheid vrywilliglyk aan God overgegeven hebben. Van degeene nu, die zich dus aan God hebben toegewyd, en vervolgens haaren Eed breeken, spreekt de gemelde Apostel Paulus 1. Tim. 5. ψ . 11. en 12. deeze vreeslyke Woorden: *Als zy geil zyn geworden in Christo, dan willenze huwelyken, hebbende de Verdoemenis, om dat zy het eerste Geloof gebrooken hebben.* (q)

244. De Priesters van het Oude Testament moesten zich op zekere Dagen, wanneer zy in den Tempel offerden, van haare Vrouwen onthouden, zulks geeft de Text *Exod. 19. ψ . 22.* genoegzaam te kennen. De Priesters, zegt God tot Moyses, *die den Heere naderen, zullen hen heiligen*, dat is, zich van haare Vrouwen onthouden, zo als de geleerde *Becanus* bewysf (r) De Priester *Abimelech* wilde aan *David* en degeene, die by hem waren, niet van de Toon-Brooden te eeten geven, ten zy hy altoorens verzekert was, *dat zy heilig waren, en zich eenige Dagen van de Wyven onthouden hadden.* 1. Reg. 21. ψ . 1. 4. 5. en 6. Daar nu onze Priesters dagelyks in den Tempel offeren, en dagelyks, niet de Toon-Brooden, maar het Vlees en Bloed *Jesu Christi*, waarvan de Toon-Brooden slechts eene Figuur waren, genieten, hoe veel meer is het dan niet betamelyk, dat zy zich door een kuis Leven heiligen, en zich altoos van de Wyven onthouden? (s)

245. In het Nieuwe Testament hebben de Apostelen haare Vrouwen verlaten, onze Zaligmaker

(q) Vide *Cornel. à Lapide* in loc. cit.

(r) In *Manuali Controv. Lib. 1. Cap. 13. N. 2. & seq.*

(s) Vide *S. Hieron. Lib. 1. contra Jovinian. longè post medium cit. R. P. Becanus. Manual. Controv. Lib. 1. Cap. 13. N. 7. Item Siricium Papam in Epist. ad Himer. Tharac. Episc. ibid.*

maker sprak deswegen tot hen : Een ygeelyk, zeide hy, die Huizen, of Broeders, of Zusters, of Vader, of Moeder, of Wyf, of Kinderen, of Akkers om mynen Naamen verlaat, die zal hondertvoud ontfangen, en het eeuwige Leven bezitten. Math. 19. v. 29. En om hen en zyne Discipelen deste meer tot het houden van de Kuisheid aantemoedigen, haddē Christus de Heere hen in het twaalfde Vaars des gemelden Kapitels Math. 19. de Voortreffelykheid van die Deugd door de Gelykenis van degeene, die zich om het Koningryk der Hemelen gesneden hadden, voorgehouden.

Wat zal ik zeggen van de Wetten der Apostelen, in 't Latyn *Canones Apostolorum* genaamt; van de Bevelen der eerste Pauzen of Opvolgers van S. Petrus; en van de Ordonnantien der eerste Kerk? Deze alle gebieden den Priesteren eene eeuwig durende Kuisheid te onderhouden. De Schriften der Vaders en Concilien zyn daarvan onwraakbaare Getuigenissen. (t) Dewyl nu de Kuisheid eene Deugd is, welke ons den Engelen gelyk maakt, welke onze Heer en Heiland zo zeer en zelfs met Belofte van het eeuwige Leven, aangepreezen heeft, welke de H. Paulus en andere Apostelen nevens zo veele duizend Maagden van het Mannelyke zo wel als van het Vrouwelyke Geslagt onderhouden hebben, zouden wy dezelve dan ook niet met de Genade Gods kunnen bewaaren? Hy moet wel een geil Gemoed hebben, die zulks zou willen ontkennen. Doch ik ga voort op de Punten des Ruiters te antwoorden.

§. 5.

(t) Vid. *Becan, Manual, Controv. Lib. 1. Cap. 13. N. 12.*
& seq.

§. 5.

*Antwoord op het zevende Punt.**Van den Paus van Rome.*

In het zevende Punt zegt de Ruiters :

1. Dat de Paus van *Rome* niemand van den Eed, van welken wy tor nu toe gesproken hebben, kan ontslaan, en de Reden daarvan is, om dat de Paus zo wel een Mensch is als wy.

2. Dat *S. Pieter* nooit te *Rome* geweest is.

3. Dat *Christus* zelf het Hoofd van zyne Kerk is, en daarom geen Stedehouder nodig heeft, en dat *S. Pieter* zelfs na het ontfangen van den H. Geest gedwaalt heeft, en by gevolg niet onseilbaar heeft kunnen wezen. Voorwaar een Stoute Taal! Doch ik zal'er op antwoorden:

246.

De Reden, waarom de Paus, na de Meening van den Ruiters, en van zynen *Molinens*, niemand van eenen Eed mag ontslaan, is, om dat de Paus zo wel een Mensch is als wy, en daarom ook geen meer Macht heeft. Doch die Reden heeft zo weinig om het Lyf, als het wezen kan. Dat de Paus een Mensch is gelyk wy, bekennenwe zeer gaarn. Doch zou hy daarom niet meer Macht hebben als wy? Dan zouden alle Menschen in de geheele Weereld eene evengelyke Macht hebben, mits zy alle, de eene zo wel als de andere, Menschen zyn. Hoe zou het den Ruiters gaan, indien hy zeide, dat zyn Kolonel, ja de Heeren Staten zelfhem niets hadden te beveelen, mits zy zo wel als hy

hy Menschen waren , en by gevolg ook geen grooter Macht hadden als hy. Ik meene men zou hem , indien hy eens zo dwaas mogt wezen van zulks openlyk te zeggen , wel haast nootzaken op eenen anderen Toon te zingen. Nu zullen wy zien , of *S. Pieter* nooit te *Rome* geweest is.

247. Wy hebben zo veele Getuigenissen , dat *S. Pieter* niet alleenlyk te *Rome* geweest is , maar aldaar ook zynen Bischoppelyken Stoel opge-regt , en den Dood om *Christi* Wille geleden heeft , dat zulks te willen ontkennen , even zo veel zou wezen , als te zeggen , dat *Calvinus* nooit te *Geneve* , ja nooit in de Weereld was geweest.

Ik zal , wat *S. Pieter* betreft , alleenlyk eenige Getuigenissen aanhaalen , die de gansche Weereld , ten zy ymand halfstarrig wilde zyn overtuigen zullen.

De Apostel *Petrus* eindigt zynen eersten Zend-Brief met de volgende Woorden : *U groot de mede uitverkoorene Gemeente der Gelovigen die te Babylonia is , en Marcus myn Zoone. 1. Pet. 5. 13.* Onder het Woord *Babylonia* word hier nu verstaan de Stad *Rome* , by gevolg heeft *S. Pieter* dien Zend-Brief te *Rome* geschreeven , en by gevolg is *S. Pieter* te *Rome* geweest. Dat is immers een nootzakelyk Gevolg. Dat nu onder *Babylonia* verstaan word *Rome* , getuigt de eenparige Uitlegging der oude Vaders en Schryvers. (u) " *Petrus* doet in zynen Brief ook Mel-
ding (zegt onder anderen de *H. Hieronymus*)
" van

O 5

(u) *Papias* apud *Euseb.* Lib. 2. Cap. 24. *Oecumen.* in Ep. 1. *S. Petri* & alii cit. R. P. *Eiffen* in suo *Slecht und Rechte* P. m. 152.

"van dezen *Marsus*, en door het Woord *Ba-*
bylonia verstaat hy op eene figuurlyke Wys
 "de Stad *Rome*." Dus verre de *H. Hieronymus*.
 (*) De Rede nu, waarom *Rome* dus genaamt
 word, is, om dat de Stad ten Tyde van den
H. Petrus met Afgoderye en Godloosheden ver-
 vult was, even als voormaals *Babilonia* of *Babel*
 de Hoof-Stad van *Assyrie*, 'twelk de Gelovigen
 wel begreepen. Indien ik in het Begin van den
 Jaare 1731, wanneer ik noch in den *Haag*
 woonde, eenen Brief aan *UE*. gezonden, en
 denzelven dus gedagteekent hadde: *Sodoma* den
 1. *Januarii* 1731. *UE*. zou ten eersten begree-
 pen hebben, waarom ik den *Haag* hadde ge-
 noemt *Sodoma*, te weten, omdat'er zulke Gru-
 welen even als te *Sodoma* gepleegt wierden.
 Dus was het ook toen met *Rome* gelegen, mits
 die Stad, zo als gezegt is, na *Babel*, in God-
 loosheden geleek, en daarom gaf *S. Pieter* haar
 den Naam van *Babel*; te meer, omdat hy we-
 gens de Vervolgingen van den wreeden Keizer
Nero, de Plaats van zyn Verblyf niet opentlyk
 durfde noemen. En waarom willen doch de
 Predikanten niet toestaan, dat *Rome* in den aan-
 gehaalden *Text* genaamt word *Babel*, daar zy
 nochtans met alle Geweld dryven, dat in de
 Openbaring *Johannis* Cap. 14. v. 16. enz. door
Babel verstaan word *Rome*. Zie eens, *Myn*
Heer! hoe die Lui met den *Bybel* weten te
 spelen; zy kunnen'er immers alles uithaalen,
 wat zy willen, even als een Goochelaar uit zyn
Tas, *Apocal.* 14. moet *Babel* by hen *Rome* wezen,
 mits't hen dient om haare *Lastering* tegens de
 Roomse

(*) Vid. *S. Hieronymus*, in *Catal. de Script. Ecclcf.* Pag. 272.
R. P. Elffen loc. cit.

Roomse Kerk eeneu Schyn te geven; maar
 1. *Petri* 5. ψ . 13. moet *Babel* niet *Roome* wezen,
 omdat hen zulks niet dient, mits zy anderzins
 zouden bekennen, dat *S. Pieter* te *Rome* geweest
 is. Het kan ons ook niet schaden, dat *Rome* in
 de gemelde *Openbaring* genaamt word *Babel*,
 dewyl'er, zo als de *H. Hieronymus* zeer wél aan-
 merkt, een groot Onderscheid is tnschen het *Hei-*
dense Rome, 'twelk met Recht *Babel* genoemt
 word, en de *Roomse Kerk*, die genaamt word
 het *Nieuwe Jerusalem van Gode uit den Hemel*
neder dalende Apoc. 21. ψ . 2.

248. Voorts dat *S. Pieter* veele Jaren te *Rome*
 gewoon heeft, en'er de eerste *Bischof* geweest,
 en op het Bevel van *Nero* aan 't *Kruis* gehegt,
 en gedood is, zulks getuigen alle de *Vaders* en
Schryvers; namentlyk: *Clemens* *Constit. Apost.*
Lib. 6. Cap. 7. Pag. 412. *Dionysius Corinthius*
apud Euseb. Lib. 2. Cap. 24. Pag. 49. *Tertullianus*
Lib. de Præscript. Pag. 245. N. 36. *Hegesyp-*
pus *Lib. 3. de Excidio Hierosol. Cap. 2. Tom. 4.*
Biblioth. Pat. Pag. 1006. *Eusebius* in *Chronico*
ad An. 71. à Christo nato Pag. 58. Cap. 13. *Hiero-*
nymus *Tom. 1. Catal. de Viris Illustribus Cap. 1.*
Pag. 264. *Theodoretus* in *Epist. 83. ad Leonem*
Papam Pag. 985. *Leo* *Serm. 1. de Nat. Apostol.*
Pag. 226. Ja de *Predikanten* kunnen lezen
Jacobus Coccus, by wien zy ontrent twee hon-
 dert *Getuigenissen* der *Vaders* zullen vinden,
 die alle zeggen, dat *Petrus* te *Rome* gewoon
 heeft. (y) Wy zullen'er maar een of twee van
 aanhalen.

"Woont gy by *Italie*, zegt *Tertullianus*, (z)
 "daar hebt gy *Rome*, van waar wy *Katholyken*
 "ook

(y) Vid. R. P. *Elfen* *Lib. cit. Pag. m. 154. & seq.*

(z) Vid. eundem *loc. cit. Pag. 155.*

ook het Getuigenis van ons Geloof hebben.
 "O eenē gelukzalige Kerk, in welke de Apo-
 stelen haare geheele Leere met hun Bloed
 uitgegoten hebben. Alwaar *Petrus* in het ly-
 den en sterven den Heero gelyk is, alwaar
Raulus met den doodelyken Uirgang *Johannis*
 gekroont word." Dus verre *Tertullianus*.
 De H. *Hieronymus* getuigt het volgende:
Simon Petrus zegt hy (a) Broeder van den Apo-
 stel *Andreas*, en Prins der Apostelen heeft
 zich, nadat hy Bisshop der Kerk van *Antio-
 chie* was geweest, en de verstrooide Joden
 in *Ponto*, *Galatia*, enz. bekeert hadde, in
 het tweede Jaar van Keizer *Claudius* na *Rome*
 begeven, om'er *Simon den Tovenaar* te bestry-
 den, en te overwinnen. Aldaar heeft hy ook
 den Bischoppelyken Stoel vyf en twintig Ja-
 ren lang geregeert, te weten, tot in het laatste
 Jaar van Keizer *Nero*, door wien hy ook aan
 het Kruis gehegt, en met het Martelaarschap
 gekroont is, doch met het Hoofd om laag,
 en de Voeten in de Lucht gekeert, mits *Pe-
 trus* zich onwaardig achtete gekruist te wor-
 den even als zyn Heer." Dus verre de H.
Hieronymus.

Kan men nu wel klaarder Getuigenissen heb-
 ben? En desnietteenstaande durven de Predi-
 kanten met hunnen *Kalvyn* noch onbeschaam-
 delyk Staande houden, dat *Petrus* nooit te *Rome*
 zoude zyn geweest. Men zou my immers bil-
 lyk uitlachen, indien ik tegens alle de Aütheu-
 ren, die van *Kalvyn* geschreeven hebben, wilde
 dryven, dat hy nooit te *Geneve* was geweest,
 by gevolg moet men die Luiden insgelyss har-
 telyk

(a) In Catal. Scriptor, Ecclesiast, Tom. 3. P. 264. N. 14

telyk uitlechen , mits zy tegens alle de oude Schryvers zonder eenigen Grond beweerden , dat *Rome Petrum* nooit gezien heeft.

Het is waar , *Petrus* ging zomtyds uit , om nieuwe Kerken te stigten , en dat is ook zekerlyk de Oorzaak , waarom de Apostel *Paulus* van hem geen Melding doet in zynen Brief tot de *Colossensen* , welken Brief hy buiten Twyffel , gedurende de Afwezenheid van zynen Medearbeider den H. *Petrus* , te *Rome* geschreeven heeft. Dus groet dezelve *Paulus* ook niet den Apostel *Johannes* in zynen Brief tot die van *Ephezen* , alwaar S. *Johannes* op den Tyd , wanneer de gemelde Apostel *Paulus* dien Brief schreef , Bischof was , doch zich toen elders bevond.

249. De Rede , waarom *Petrus* en zyne Opvolgers geene Stedehouders *Christi* zouden kunnen zyn , is , zeggen de Predikanten , en de Ruiters met *Molinæus* , omdat *Christus* zelf het Hoofd van zyne Gemeente is. Doch die Reden is zo zwak , dat ikze alleenlyk met eene Gelykenis wederleggen zal. De Koning van Groot-Brittannie is het Hoofd van Engeland , Schotland , en Yrland , by gevolg heeft hy'er geene Stedehouders , Regeerders , of Vice-Koningen nodig: De Staat is zelf het Hoofd van de zeven vereenigde Provintien , en van de geconquesteerde Landen , by gevolg heeft dezelve geene Gouverneurs , geene Directeurs , en geene Amptnaren nodig. Zou men niet moeten zeggen , dat het ymand , die zulks wilde Staande houden , in den Bol schorte ? Ja zekerlyk ; by gevolg moet men ook zeggen , dat het dengeenen , die *Christi* Stedehouderschap om de gemelde Reden willen betwisten , in den Bol schort , of

of ten minsten datze kwaadaardig zyn, mits
 het niet willen begrypen. Doch laat de Va-
 ders het Verschil besliffen. Die zullen immers
 beter weten, wat in de eerste Kerk, in dewelke
 zy geleefd hebben, geschied is, en hoe verre
 zich de Macht van *Petrus* en van zyne Opvol-
 gers uitgestrekt heeft, als de Predikanten die
 eerst vyftien of zestien hondert Jaren daarna in
 de Weereld gekoomen zyn.

250. De H. *Ignatius*, Bischoep van *Antiochie*, die
 in de eerste Eeuw bloede, heeft onder anderen
 eenen Brief geschreeven aan de Trallianen,
 waarin hy de wettige Opvolgers van den He-
Petrus noemt, namentlyk: *Linus*, *Anacleus*, en
Clemens, en eindelyk besluit hy zynen Brief in
 dezer voege: "Wie derhalven aan hen (dat
 "is aan de Roomse Pauzen) ongehoorzaam is,
 "zegt hy, die is een Atheist, en teneenemaal
 "godloos, en vernietigt zyne Ordening." (b)

De H. *Irenaeus*, die in de tweede Eeuw
 leefde, noemt de Kerk van *Rome* de allergroote-
 ste, de oudste, aan yder een bekende, en door
 de doorlugtigste Apostelen *Petrus* en *Paulus*
 gegrondé en gebouwde Kerk, en voegt'er ein-
 delyk by: "Want tot die Kerk, zegt hy, (c)
 "moeten zich wegens haare grootmagtigste
 "Heerschappye vervoegen alle de Kerken, dat
 "is, alle de Gelovigen, waar zy ook zouden
 "moogen wezen, mits in dezelve de Leere en
 "de Traditie der Apostelen allen Rechtgelo-
 "vigen, waar zy ook zouden moogen wezen,
 "altoos bewaart is geworden."

De H. *Cyprianus*, die in de derde Eeuw
 bloede,

(b) Vide S. *Ignat.* Ep. ad Trall. P. 425. Lit. D. R. P. *Elffen*
 Lib cit. Pag. m 160.

(c) Lib. 3 adv. Hæres Cap. 3. Lit. B. R. P. *Elffen* loco cit.

bloeide, ſchryft aan Paus *Cornelius*, wien de Novatianen niet wilden erkennen, als volgt.
 "Want, zegt hy, (d) uit geene andere Oorzaak zyn de Ketteryen ontſtaan, en de Verdeeltheden opgekoomen, als om dat menden Priesteren Gods niet gehoorzaamt, en in de Kerk eenen tydelyken Priester, en eenen Rechter in *Chrifti* Plaats niet erkent."

In de vierde Eeuw, waarin de meeste, geleertste, en heiligste Vaders van de Griekse zo wel als van de Latynse Kerk geleefd, en alle den Bischof van *Rome* voor 't Hoofd der algemeene Kerk erkent, en aangenoomen hebben, ſchryft de H. *Athanasius* aan Paus *Felix* in dezer Voege: "Daarom heeft God u, zegt hy (e) en uwe Voorzaten als Apostolise Voorstanders op den hoogſten Top gezet, en u de Zorg van alle Kerken aanbevoelen, op dat gy ons zoud helpen."

De H. *Basilius* getuigt, dat de Paus van *Rome* Macht heeft de Kerken in het Oosten te viſiteren, en aan dezelve Bevelen te geven.

"Schoon de geheele Weereld aan God toebehoort, zegt de H. *Ambrosius* (f) zo word de Kerk echter zyn Huis genaamt, waarvan *Damasus* tegenwoordig Regent is." *Damasus* was op dien Tyd Paus, of Bischof van *Rome*.

"In de Kerk van *Rome* is altoos in Wezen geweest de Opperhoofdigheid des Stoels,"
 zegt

(d) Epist. 55. contra Hæref. Pag. 68. N. 27. P. *Elfen* loc cit.

(e) S. *Athanas.* Epist. ad Felicem, Pag. 68. N. 27.

(f) S. *Ambros.* Tom. 3. Comment, in Ep. ad Tim. Cap. 4.
 P. 372. Lit. E.

zegt de H. *Augustinus*, (g) Eene Meenigte van andere Plaatzten ga ik thans voorby, mits ik oordeele, dat de aangehaalde genoeg zyn om ook den Hartnekkigsten te overtuigen, dat S. *Pieter* en zyne Opvolgers, schoone Menschen zyn geweest gelyk als wy, echter meer Macht hebben gehad, en by gevolg ook noch hebben als wy, en dat de Pauzen van *Rome* ten allen Tyde voor Opperhoofden der Kerk gehouden zyn. Hebben de Predikanten daar noch iets tegen, ik zal hen met Gods Hulp daarop antwoorden. Thans koome ik tot de Feilbaarheid en Dwaling van *Petrus*.

251. Ik vraage den Ruiters, en yder Predikant, of *Petrus* gedwaalt heeft in eene Daad, of in het Geloof, wel te weten, na het ontfangen van den H. Geest? Heeft hy gedwaalt in eene Daad, dat is, heeft hy gestruikelt of eenige kleine Zwakheid, of Zonde begaan, zo heeft de Ruiters zynen Text *Galat. 2. v. 11. 12. 13. en 14.* te vergeeffs aangehaalt, (b) mits wy zeer gaarn toestaan, dat *Petrus* door eenen al te grooten Yver om het Christelyk Geloof voortteplanten, misschien eenen kleinen Misflag in de Manier van doen begaan heeft, hoewel zeer deftige en zeer voornaame Schryvers en Uitleggers der H. Schrift hem teneenemaal van alle Zonde vryspreeken; te meer daar S. *Paulus* zelf zynen *Timotheum* befeneden, (i) en zieh dus eenen

(g) Tom. 2. Epist. 162. P. 248. *Elffen* loc. cit. Pag. 161. en 162.

(b) In zyn Aanhangsel van de waaragtige Historie Pag. 43.

(i) *Aff.* 16. v. 3.

eenen Yveraar voor de Joodse Wet roonde te weeten, waarover hy *Petrum* bestraft. (k)

Ik vooronderstelle nochtans, dat de gemelde Apostel eenen eenigzins al te grooten Yver getoont, eene kleine Zonde begaan, en dus eenen Verwyrt verdient heeft; doch zulks is niet tegens ons, mits het ons medegeoorlooft is aan onze Overigheden haare Misslagen te vertoonen, als het slechts met Bescheidenheid en eene schuldige Eerbiedigheid geschied.

Nu vraage ik verder: Heeft *Petrus* gedwaalt in het Geloof zelfs, nadat hy den H. Geest ontfangen hadde? Ja antwoord de Ruiters Pag. 43. tot Reden van dien bybrengende: "Mits zulks geschied is, hy, tot Waarschouwing voor alle Menschen tegens de hovaardige Inbeelding van onseilbaar te zyn." Doch de onvoorzigtige Ruiters ziet niet, dat hy met dien onbezonnen Slag het geheele Nieuwe en Oude Testament ter Aarde velt, en de Keel afsteekt. Ik toone hem en zynen Predikanten zulks Zonne klaar, ten Einde zy het zien, en zich bekeeren, indien zy niet op zich zelven willen toepassen de Spreuken *Is. 29. v. 10.* en *14. en Math. 15. v. 9.* *10.* en *14.* welke de Ruiters Pag. 42. op eene recht koddige Wys tegens ons gebruikt, zeggende hier noch in het voorbygaan, dat het onwaar is, dat hy die Texten in zyne met my te *Ryswyk* gehoude Zamenpraak gebruikt heeft.

Heeft *Petrus* ook na het ontfangen van den H. Geest gedwaalt in het Geloof, zo heeft hy ook kunnen dwaalen, wanneer hy zyne Zend-Brieven schreef; en by gevolg kunnen wy de-
P
zelve

(k) *Galat. 2. v. 12.*

zelve niet voor onfeilbaar aanneemen, noch ons Gelooft, 'twelk een vast en onfeilbaar Fondament moet hebben, daarop vestigen. Ik ga voort. Heeft Petrus in het schryven van zyne Brieven kunnen dwalen, zo hebben ook de andere Apostelen en Evangelisten, die niet eenen anderen, maar denzelfden H. Geest ontfangen hadden, in het schryven van haare Evangelien en Brieven kunnen dwalen; en by gevolg kan men zyn Gelooft daarop niet vestigen. Hebben nu de Schryvers van het Nieuwe Testament kunnen dwalen, zo hebben de Propheten en Schryvers van het Oude Testament, die mede denzelfden, en geen anderen Geest hebben gehad, insgelyks kunnen dwalen, en by gevolg kan men zyn Gelooft al mede daarop niet vestigen. En daarmede legt de gansche Bybel, waarmede de Predikanten alle Geloofsbuurschappen verschillen willen besliffen, in Duigen. Daarmee gallopeert de Ruiter zonder Teugel en Toom, regt toe regt aan, na de Atheistery toesloeg. *En zulks is geschied tot Waarschouwing voor alle Menschen, tegens de bovaardige Inbeelding van de H. Schrift na zynen eigen Zin, en Waan te kunnen uitleggen.* Uit dien Atheisten Doolhof zal noch de Ruiter, noch eenig Apostaat, noch eenig Ketter raaken, ten zy hy in den Schoot der Rooms-Katholyke Kerk terug keert, en haare Uitleggingen aanneemt.

252.

De Ruiter vraagt, (1) wat wy doch voor eene Kerk meenen, wanneer wy zeggen, dat men zig aan de Uitleggingen der Kerk, als eene onfeilbaare Leermeefterselle moet onderwerpen? En ik antwoorde hem: Wy meenen de Kerk, welke

(1) In zyn grondig Onderwys aan Jan, Jansz. van Horb, Pag. 23.

welke *Christus* de Heere zelf *gebouwt heeft op den Petra*, dat is, op *Petrus* na de eenparige *Uitlegging* der heilige *Vaderen*, welke de *Poorten der Helle niet zullen overweldigen*. *Math. 16. v. 18*, en welke men, volgens *Christi* Bevel, moet hooren, zodanig, dat men *degeene*, die haar niet hooren, zal houden *gelyk als Heidenen en Tollenaars*. *Math. 18. v. 18*. Wy spreken niet van de *Romeinse Kerk*, dat is de *particuliere Kerk*, welke te *Rome* is; want wy bekenen gaarn, dat die zo wel als alle andere *particuliere Kerken* dwalen kan; maar wy spreken van de *Roomse Kerk*, dat is, de *algemeene, Apostolyke*, over den *geheelen Aard-Bodem* uitgebreide *Kerk*, aan haar *Hoofd* hebbende den *Paus van Rome* als *Christi* Stedehouder, waarvoor hem alle de *H. Vaders* en *algemeene Concilien* erkennen, zo als hiervooren *N. 255.* getoont is. Wy spreken van het *Huis*, 'twelk de *wyze Bouwmeester Jesus Christus Math. 7.* op den *Steenrots* getimmert heeft, en 'twelk door *geene Plasregens, Watervloeden of Stormwinden* van *Vervolgingen* en *Dwalingen*, kan omvergeworpen worden. Wy spreken van de *Kerk*, van welke de *Propheet Isaias* het volgende voorzegt heeft: *In het Laatste der Dagen*, dus luiden zyne *Woorden Cap: 2. v. 2.* zal de *Berg des Huizes des Heeren* vastgesteld zyn op den *Top der Bergen*, en verheven worden *boven de Heuvelen*, en alle *Heidenen* zullen daartoe loopen, en zeggen: *Laat ons wandelen in zyne Paden*, (m) welke *Kerk* of *Huis des Heeren* op den *Top der Bergen* getimmert zynde, altoos moet zichtbaar *wezen*, op dat de *Heidenen* kunnen daarin gaan; en

P 2

(m) De Ruitcr haalt dien Text onvoorzigtlyk tegens zich
aelver aan. Pag. 45.

en daarom spreken wy niet van eene onzicht-
 baare Kerk, dewelke nergens in Wezen ge-
 weest is, en ook noch niet is, als in de onzichte-
 baare, verdraaide, en verduisterde Herffenen
 der Predikanten, en hunne Nafolgers en Aan-
 hangers. Wy spreken dan, zegge ik, van
 eene Kerk, welke de Heidenen kunnen zien
 en vinden, om'er na toe te loopen en integaan.
 Waar zyn doch, het is maar eene Vraag, die
 ik wenschte, dat Domini *Velfe*, of een ander
 Predikant grondig oploste; waar zyn doch,
 zegge ik, de Heidenen ooit in de Gereformeer-
 de of haare onzichtbaare Kerk ingegaan? De
 Oplossing van die Vraag zal ik verwachten,
 en ondertuschen voortgaan te zeggen, wat wy
 voor eene Kerk meenen. Wy spreken (ik
 wenschte, dat zy'er wel op letteden) van de
 Kerk, aan dewelke *Christus gegeven heeft zom-
 mige tot Propheten, zommige tot Evangelisten,
 zommige tot Harders en Leeraars.* Eph. 4. v. 11.
 Aan eene onzichtbaare Kerk geeft men immers
 geene Harders en Leeraars? Of heeft de on-
 zichtbaare Kerk in de Herffenen der Predikant-
 ten, ook al onzichtbaare Propheten, Harders
 en Leeraars? Het is mede maar eene Vraag.
 Wy spreken eindelyk van de Kerk, aan welke
Christus belooft heeft, dat hy by haar zal blyven
 tot aan 't Einde der Weereld. Math. 28.

253.

Wat maken *Molinaus* en de Ruiters nu van
 de Kerk? *Eene Lamp* (om het mer korte Woor-
 den te zeggen) die haast verdroogt is. (n) O aan-
 biddelyke *Jesus!* Zie, dus maken u de Predi-
 kanten tot eene onwyze Maagd, mits gy eene
Lamp (dat is de Kerk, die gy zelf hebt getim-
 mert.)

mert) ontflooken hebt, maar geen Oligenoeg daarin gegooten, en dus laten verdroogen. Dog O Barmhertige *Jesus*! vergeef 't haar, en opent haare Oogen, op dat zy u Licht moogen zien, en dat Licht en door dat Licht in uwe zichtbaare Kerk ingaan, ten Einde zy in haare Duifterniffen niet eeuwig te Grond gaanz

§. 6.

De Leugenen en Lasteringen van Molinæus en den Ruitcr tegens de Kerk, en haare Opperste Bestiërders worden grondig en bondig wederlegt.

254. Wat hebben de Predikanten nu tegens die Kerk en haare Opperste Bestiërders intebren- gen? De Ruitcr antwoord met een Zak vol Leugenen, en deze zullen zekertyk mede be- hooren onder degeene, van dewelke ik hier- vooren gesproken heb. Zy zeggen:

1. Dat het Concilie' onder Paus *Gregorius VII.* gehouden, gezegt heeft: "Dat'er geen Naam onder den Hemelis, als de Naam van den Paus, en dat, zonder des Pauzen Autho- riteit, geen Boek kanonyk is."

2. Dat het Concilie van *Konstans* beslooten heeft, dat men den Kettcrs geen Geloof moet houden. Dat het gemelde Concilie ook toe- gelaten heeft de Kettcrs te verbranden; en dat het insgelyks heeft beslooten, dat de Lee- ken den Kelk niet hebben moeten, hoewet *Christus* het bevoolen heeft.

3. Dat in het laatste Lateraanse Concilie in 1512. gehouden de H. Schrift den Paus voor de Voeten word gelegd, en dat de Paus word genaamt een Koning, die God zeer gelyk is, wien alle Volken zullen aanbidden, die Geweld heeft in den Hemel en op Aarde, die is de Leeuw van *Juda*, de Wortel Davids, de Heiland van *Sion*, de Goddelyke Majesteit, en die haar zoude koomen verlossen.

4. Dat het Concilie van *Trente* Sess. 5. hadde geleert, dat de Begeerlykheid geene Zonde was; en dat een Groot Getal Bischoppen en Doctoren hadden verklaart, dat het lezen van den Bybel alle man geoorlooft zynde, meer Schade voortbragt als Profit.

5. Dat men daar ook vond de *Sacra Penitentiaria*, daar de Vergeving der Zonden opgesteld is. En

6. Dat het gemelde Concilie ook had bevoelen Sess. 4. dat men de Traditien zo als Gods Woord moest aanneemen. Voorts, om de Leugenen en Lasteringen hier by elkander te zetten, de Ruiters zegt met zynen *Molinaus* verder (o)

255. 7. Dat *Clemens* Bischof van *Rome*, aan *Jacobus*, Bischof van *Jerusalem*, den Naam gegeven heeft van Bischof der Bischoppen, de Kerken der gansche Weereld regerende; waarmede hy de Opperhoofdigheid van den Paus van *Rome* meent omvertestooten.

8. Dat'er in de eerste Eeuwen Bischoppen te *Rome* zyn geweest, die nooit hebben gevraagd, wat in andere Kerken passeerde.

9. Dat

9. Dat *S. Athanasius* zegt, dat *Liberius* Bischoep van *Rome* de *Arriaanse* Kettery onderschreeven heeft, en daarom van den *H. Hilarius* vervloekt word.

10. Dat *Vigilius* Bischoep van *Rome* de *Eutyriaanse* Kettery geaprobeert, en in *Christo* geen twee Naturen erkent heeft.

11. Dat *Johannes XXIII.* om verscheide Lasteringen door het Concilie van *Trente* afgezet is.

12. Dat in het Jaar 931. tot Paus verkooren is *Johannes XI.* die een Zoon was van Paus *Sergius* enz.

13. Dat *Platina* schryft, dat Keizer *Hendrik* met een Leger in *Italie* gekoomen zynde, drie Pauzen tegelyk afgezet heeft.

14. Dat *Gregorius XII.* en *Benedictus XIII.* met eenen Eed hadden beloofd den Roomsen Stoel te verlaten, maar dat zy meinedig geworden, en in 't Jaar 1411. door het Concilie van *Pise* voor Kettters en Scheurmakers verklaart zyn, waaruit dan volgt, dat de volgende Pauzen haare Successie hebben van Kettters en Scheurmakers; en dat *Adrianus XV.* en *Marcellus II.* met groote Droefheid hebben gezegt, dat'er geen Paus konde zalig worden; en dat men zich derhalven kan erinneren, wat voor eene Successie hieruit volgt.

15. Dat *Jan. Jansz. ten Horst* bekend, dat'er veele Misbruiken en kwaade Gevoelens in de Kerk zyn, enz.

De overige Lasteringen en Leugenen, die ik in het Vervolg van het grondig Onderwys

ontmoete, (p) zal ik ook in het Vervolg wederleggen. Thans antwoorde ik op degeene, die in de twee voorgaande Nommers 254. en 255. vervat zyn.

256. Wat *Gregorius VII.* betreft, ik vinde by *Platina* en *Naucerus* (q) fraaie Lofredenen van dien heiligen Paus, doch niet, dat'er geen andere Naam onder den Hemel zoude zyn, als de zyne: Ook weet ik niet, wat de Ruiters en *Molinianus* daarmede willen zeggen. Daar zyn immers noch andere Namen. Daar is immers noch de Naam van *Bullingerus*, van *Molinus*, van *Calvinus*, van *Lutherus*, en andere. Of wil de Ruiters misschien zeggen, dat het Concilie zou hebben verklaart, dat'er geen andere Naam als die van den Paus, onder den Hemel was, door wien wy zalig worden, dan antwoorde ik, dat het eene grove Leugen, en eene verfoeielyke Lastering is. Dit diene tot antwoord op de eerste Lastering.

257. Zou het Concilie van *Konstans* gezegt hebben, dat men den Ketter geen Woord moet houden? Dat is in Eeuwigheid niet waar. En daarmede is de tweede Lastering ook al wederlegt. Alle onze Godgeleerden leeren, dat, wanneer men iets aan eenen Ketter, ja aan eenen Turken Heiden belooft heeft, men zulks houden moet, ten zy de Belofte strekt tot Gods Oneer, zodanig, dat men ze niet kan werkstellig maken zonder te zondigen. Daar is echter noch een Geval, waarin men niet schuldig is zyne Belofte natekoomen, te weten, wanneer degeene, aan wien men iets onder eene zekere Conditie of Tegen-Belofte toege-
zegt

(p) Van Pag. 27. af tot Pag. 48.

(q) Vide *Roma Gloriosa* Pag. 391. & seq.

zegt heeft, het eerst die Conditie of Tegen-
Belofte breekt. En zulks leeren ook de Ge-
reformeerde Theologanten. (r)

Wat het verbranden der Ketters aangaat,
daarop hebben wy reets hiervooren No. 219.
geantwoord.

258. Het is eene grove Leugen en Lastering,
dat het Lateraanse Concilie zou hebben gezegt,
dat de Leeken den Kelk niet moeten hebben,
schoon *Christus* het bevoolen heeft. Ook zul-
len de Predikanten nooit bewyzen, dat *Chri-
stus* bevoolen heeft, dat de Leeken den Kelk
hebben moeten. *Drinkt alle daaruit*, is gezegt
tot de Apostelen, en niet tot de Leeken. In
de eerste Eeuwen der Kerk was het gebruike-
lyk, dat het Sakrament des Altaars op zommige
Plaatzten onder beide Gedaantens uitgedeelt
wierd. (s) Daar valt geen Schreeuwen tegen.
En wat schreeuwen doch de Predikanten, dat
wy de Leeken van eene Gedaante beroven,
daar zy haar van het geheele Sakrament bero-
ven, en hen eene bloote Figuur daarvan in
den Mond stoppen? Dus aan haar onder beide
Gedaantens niets gevende, daar wy onzen Lee-
ken in Tegendeel onder eene Gedaante alles
geven, te weten, *Christi* waarachtig Lichaam
en Bloed. Zie hiervooren myne byzondere
Aanmerking No. 118.

259. Wat aangaat de Lof-Spreuken, welke het
Lateraanse Concilie aan den Paus zou hebben
gegeven, ik gebruike hier de Oplossing van
den Heer *Manger*, Predikant van s' *Gravenhage*
(van wien ik reets gesprooken heb) en zegge,
dat het louter Spreek-Wyzen zyn. Doch dat

(r) Vide *Mannale Beccani* Pag. 704. & seq.

(s) Vide R. P. *Jacob. Gordon. Controv. 8. Cap. 2. & seq.*

de Paus genoemt zoude zyn *eene Goddelyke Majesteit*, zulks is onwaar. De andere Namen kunnen hem wel toegelegd worden op eene toepassende Wys, gelyk als de Patriarch *Joseph* genaamt wierd *Salvator Mundi*, dat is: Verlosser der Weereld *Gen. 41. v. 45.* te meer, daar de Paus den Persoon van *Christus* verbeeld of representeert. Doch of het Concilie alle de door den Ruiters aangehaalde Namen aan den Paus geeft, zulks heb ik noch niet kunnen zien.

260. De Ruiters en *Molinaus* liegen en lasteren, wanneer zy het Concilie van *Trente* beschuldigen verklaart te hebben, dat de Begeerlykheid geene Zonde was. Doch deze Zaak moet wat opgeheldert worden.

De Begeerlykheid is tweederlei, te weten, eene onwillige, en eene vrywillige. (†) De onwillige is niets anders als eene natuurlyke Neiging tot het Kwade. By Voorbeeld: *Het Vlees begeert tegens den Geest. Galat. 5. v. 17.* Wanneer ik zulks merke, en daartegen stryde, invoege, dat *de Geest begeert tegens het Vlees*, en zoekt zich hetzelve onderdanig te maken, alsdan is die Begeerlykheid (in t Latyn genaamt: *Concupiscentia in actu primo*) niet alleenlyk geene Zonde, maar een Stryd, een goede Kamp, die my de Kroone der Rechtvaardigheid zal doen verwerven. Geve ik in Tegendeel myne Begeerlykheid in de Begeerlykheid van het Vlees, verheuge ik my daarin, en begeere ik, by Voorbeeld, eene Vrouwe in myn Hert, alsdan is de Begeerlykheid (in't Latyn: *Concupiscentia in actu secundo* geheeten) eene Zonde, en dan heb

(†) Vide *Manuale Becani* pag. m. 443. en andere Roomsche Katholyke Theologanten.

heb ik reets *Overfpeel in myn Hert bedreeven.*
Matth. 5. v. 28. Ach let hier op gy misleide
 Hollanders, en geloofst niet ten eerften alles,
 wat uwe Predikanten u van den Preek-Stoel
 voorhouden. Ik koomte tot het lezen van den
 Bybel.

261. Niemand zal't het hier te Lande eenen
 Rooms-Katholyken kwalyk neemen, dat hy den
 Bybel leeft, even als de *H. Hieronymus* de *H.*
Paula en *Eustochium* vermaande, met Beschei-
 denheid, en met eenen Geest om te willen lee-
 ren den Weg der Zaligheid, en met Bereid-
 willigheid om zich door zynen Leeraar, of Ziel-
 Zorger te laten onderrechten, wanneer hy iets
 ontmoet, dat hy niet verstaat, of wanneer hem
 eenige Twyffeling voorkomt, in zulken Geval
 zegge ik, zal 't niemand kwalyk worden ge-
 noomen, dat hy den Bybel leeft; maar wanneer
 hy denzelven leeft alleenlyk met Oogmerk om
 te kunnen disputeren, om de Waarheden te
 bestryden, om zyn ongebonden Leven, en
 godlooze Leeringen met verdraaide Texten
 te verbloemen, alsdan is het lezen van den By-
 bel meer schadelyk als profytelyk. Gods Woord
 is de Spyze der Zielen, het is waar. Het
 dagelyks Brood is ook de Spyze des Lichaams.
 Doch het Brood met Onverstand gegeten, is
 meer schadelyk als profytelyk; en wanneer de
 Ouders zien, dat de Kinderen zich door haar
 Onverstand verkroppen, moeten zy haar 't
 Brood zelf niet laten neemen, maar zy moeten
 't haar breeken, en toereiken. Dus is het ook
 met de Spys der Ziele gelegen. Het is beter,
 dat de Geestelyke Vader, Priester, Ziel-Zor-
 ger of Biecht-Vader haaren Geestelyken Kinde-
 ren dat Brood in de Predikati en Vermanin-
 gen

gen breeken , en toereiken , wanneerze voorzien , dat de Kinderen in Gevaar lopen zich door kwade Uitleggingen te verkroppen , de verderffelyke Ziekte der Kettery op den Hals te haalen , en met Lyf en Ziel ten Duivel te vaaren. Van de H. Schrift zullen wy nader ſpreeken No. 323. en No. 362.

262. Wat de Ruitcr zegt van de *Sacra Penitentiaria* , zulks verſtaa ik niet ; en ik gelove , dat hy het uit zynen *Molineus* heeft uitgeſchreeven , zonder zelfs te weten , wat hy ſchreef.

263. Van de Traditien zullen wy haast byzonderlyk ſpreeken , hebbende hiervooren ook al iets daarvan gemeld.

264. Dat S. *Jacobus* genaamt zoude zyn Biſchop der Biſchoppen , is onwaar. In Tegendeel is het waar , dat de Pauzen van Rome dus van het Begin af genaamt zyn geworden , en datze de Functie van Biſchoppen der Biſchoppen van de geheele Weereld hebben geoeffent. Die Tytel heeft onder anderen gevoert S. *Sixtus I.* die in 132. tot Paus verkooren wier (*u*) S. *Linus* , eerſte Paus na S. *Pieter* , die vyftien Biſchoppen gewyd , en na andere Geweſten gezonden heeft , en dus bemoeide hy zich met andere Kerken in Gevolge van zyn Ampt. S. *Clemens* , Opvolger van S. *Linus* , heeft inſgelyks vyftien Biſchoppen gewyd , en na verſcheide Plaatzen gezonden. (*x*) Dezelfde Paus heeft ook verſcheide *Epistolae Evangelicas* (Evangeliſe Zend-Brieven) aan de gansche Chriſtenheid geſchreeven , (*y*) en onderscheide Biſchoppen na Vrankryk afgevaardigt.

(*u*) Vide Roma Gloriosa pag. m. 63. & seq.

(*x*) R. P. *Elſſen* Lib. cit. pag. 159. en 58. Roma Gloriosa pag. m. 39.

(*y*) *Epiphani*, Hæreſi 10. R. P. *Elſſen* Lib. cit. pag. m. 160. !

waardigt. (z) *S. Petrus* zelf heeft meer als vyf en dertig Bischoppen na Italië, Vrankryk, Spanje en Duitsland gezonden. (a) Alle de Plaatzten te noemen, zou hier te wydloopig wezen. Dezelfde Zorg hebben zyne Opvolgers voor de Voortplanting van het Christelyk Geloof gedragen, zo als U.E. in R. P. *Christoph Ott Roma Gloriosa*, van Pag. 39. af wydloopig lezen kan. Met wat voor eene Onbeschaamtheid durft de Ruiters met zynen *Molinaus* dan zeggen, dat de Bischoppen van *Rome* in de eerste Eeuwen nooit gevraagd hebben, wat in andere Kerken passeerde.

265. Uit de aangehaalde Plaatzten ziet een yder dan handgrypelyk, hoedanig de Pauzen van *Rome* voor andere Kerken, de gansche Weereld door, Zorg gedragen, en zich dus met dezelve, volgens haar Ampt, bemoeit hebben; ja volgens het Bevel *Christi*, 'twelk hy aan *Petrus*, en dus ook aan zyne Opvolgers met de volgende Woorden gaf: *Engy*, zeide *Christus* tot hem, eenmaal bekeert zynde, versterkt uwe Broederen. Luc. 22. v. 32. Zyne Broederen waren de andere Apostelen, en de Bischoppen hunne Opvolgers, die hy moest versterken, en by gevolg Zorg voor hen dragen.

266. Het is onwaar, dat *S. Athanasius* den Paus *Liberius* beschuldigt de Arriaante Kettery onderschreeven te hebben. Het is waar, *Liberius* hadde, ten Gevalle van Keizer *Constantius*, en door veele Wederwaardigheden gedrongen, in de

(z) *Baron*, Tom. I. An. Chr. 95. n. 1. & An. Chr. 98. n. 22. *ibid.*

(a) *Baron*, ad An. 46. *Jacob Gault*, in Tab. Chron. Martyrolog. Rom 15. Maji. *Canisius*, in Martyrolog. Rad. in Bav. Saact. *Roma Gloriosa*, p. 37. & 38.

de Ballingschap van *S. Athanasius* bewilligt. Doch *S. Athanasius* zelf ontschuldigt hem deswegen. De gemelde Paus hadde gedurende zyne Gevangenschap eene al te groote gemeenschap met de twee Arriaanse Bischoppen *Ursacius* en *Valens*, die zich echter in Engelen des Lichts wisten te veranderen, en hem behendiglyk deeden onderschryven een Formulier van eene Arriaanse Geloofs-Belydenis, die zo arglistiglyk opgesteld was, dat de schranderste Katholyken zelf haar voor eene rechtzinnige Belydenis aangezien zouden hebben. Zelts heeft *S. Hilarius*, die groote Leeraar (verre van Paus *Liberius* te vervloeken, zo als de Ruiters stoutelyk voorgeeft) de gemelde Belydenis voor Katholyk aangezien, aangenoomen en uitgelegt. Ja na dat Paus *Liberius* op vrye Voeten gesteld was, heeft hy zynen Mislag erkent, en gebetert, schoon hy niets tegens het Geloof hadde gedaan, mits hy, zo als hy zelf bekende, de meergemeelde Belydenis voor Katholyk aangezien hadde. (b). Wat eene schrikkelyke Lastering is het dan niet, eenen zulken Paus van de Arriaanse Ketterry te beschuldigen! En wat eene ongehoorde Onbeschaamdheid is het dan niet, de lichtgelovige Hollanders met zulke gruwelyke Leugenen en Lasteringen om den Tuit te leiden!

267. Het is mede onwaar, en eene Lastering, dat Paus *Vigilius* de Eutychiaanse Ketterry goedgekeurt zoude hebben. Het is waar, (c) schoon veele hem ontschuldigen, dat hy aan de Keizerinne

(b) Vide *Bellarmin.* Lib. 4. de Rom. Pontif. cap. 9. p. m. 980. & seq.

(c) Vide *ibid* Lib. 4 de Rom. Pontif. cap. 10. p. m. 989. & 990.

rinne *Theodora* eenen Brief schreef , waarin hy de voorsz. Kettery approbeerde , doch toen was hy noch niet Paus , mits de wettige Paus *Silverius* noch leefde ; by gevolg is het teneenemaal onwaar , dat hy zulks als Paus gedaan heeft . Ja wanneer hy na de Dood van *Silverius* tot Paus wierd verkooren , verkreeg hy te gelyk met *Christi* Stedehouderschap ook het waare Geloof , 'twelk hy tot zynen Dood toe kloekmoediglyk verdeedigt heeft .

268.

Paus *Johannes XXIII.* is niet door het Concilie van *Trente* , zo als de Ruiters verkeerdelyk zegt , maar door dat van *Konstans* afgezet geworden , doch niet om eenige Kettery , maar om zyn godloos Leven ; te meer , daar het onzeker was , of hy wettig Paus was , of niet . (d) Dus kan de Ruiters met hem niets tegens ons uitregten .

269.

Wat aangaat Paus *Johannes XI.* Zoon van Paus *Sergius* , die is in het Pausdom gedrongen , en niet verkooren . De Buitenspoorigheden van zynen Vader (die echter zo weinig als jhy iets tegens het Geloof gedaan heeft) kunnen aan de Rooms-Katholyke Kerk zo weinig schaden , als de Verradery van *Judas* aan het Collegie der Apostelen . (e) Dus komt de Ruiters en zyn *Molineus* hier met *Johannes XI.* zeer kwalyk , en r'onpas optrekken . Zyn'er onder de Pauzen eenige Godloozen geweest , daar zyn in Tegendeel ook zeer veele vroomen en Heilige geweest , invoege dat de kwade naauwelyks het twintigste Gedeelte van hen uitmaken . (f) Bene-

(d) *Bellarmin*, Lib. 4. de Rom. Pont. cap 14 p. n. 1018.

(e) *Baron*, apud R. P. *Christoph. Oss.* in Rom. Glor. pag. 339.

(f) *Roma Gloriosa* pag. 348.

270. *Benedictus XI.* en *Sylvefter III.* waren geene wettige Pauzen. De wettige Paus *Gregorius VI.* wierd door een privat Concilie (en niet door Keizer *Hendrik II.*) onwettiglyk afgezet , en bleef dus een wettig Paus , tot dat hy uit Liefde van de Vrede de Puzelyke Waardigheid na het Voorbeeld van den H. *Gregorius* vrywilyk nederleide. (g) En dit is al wederom niets tegens ons.

271. Hebben *Marcellus II.* en *Adrianus XV.* gezegt , datze maenden , dat geen Paus konde zalig worden , zo moet men het verstaan , dat een Paus met groote Moeite , of bezwaarlyk kan zalig worden , mits hy niet alleenlyk voor zich zelven , maar ook voor alle de Schapen , die hem toevertrouwt zyn , moet Rekenfchap geven. Zulks hebben zy erkent , en dus uit Oetmoedigheid gezegt , datze meenden , dat een Paus niet zalig konde worden. Dus zegt ook *S. Petrus* : *Dat de Rechtvaardige naauwelyks zalig word* 1. Pet. 4. v. 18. Doch al wederom niets tegens ons.

Eindelyk zou *Jan. Jansz. ten Horst* hebben bekent , dat'er veele Misbruiken en kwaade Gevoelens in de Rooms Katholyke Kerk waren. Doch de Ruiters verstaat niet , wat hy zegt , of ten minften hy wil 't niet verstaan. Het is iets anders te zeggen : *Daar zyn Misbruiken in de Kerk* , en iets anders : *Dit zyn Misbruiken van de Kerk*. Dat'er in zommige particuliere Kerken eenige Misbruiken (doch geene kwaade Gevoelens in 't Geloof , zo lang alsze zich door haaren Opperften Herder laten onderwyzen) ingesloopen zyn kunnen , wy wel toestaans doch

doch die worden door de Rooms-Katholyke Kerk niet goedgekent, maar, als zyze niet kan verbeteren en afschaffen, met Leedwezen geduld, en by gevolg zyn het gene Misbruiken van de Kerk.

De overige Leugenen en Lasteringen zullen wy dadelyk en in het Vervolg na behooren wederleggen, en hier alleenlyk noch een voortrefelyk Getuigenis tot Staving van de Autoriteit, en Opperhoofdigheid der Pauzen byvoegen.

272. In den Jaare 325. wierd te *Nicea* in *Bythinie*, ten Overstaan van Keizer *Constantinus den Grooten*, eene algemeene Kerk-Vergadering van 318. Bischoppen gehouden, die aan den Paus van *Rome* het volgende Getuigenis gaven. "Degeene, die op den Stoel te *Rome* zit, zegt die Kerk-Vergadering, is het Hoofd, en de Prins van alle Patriarchen, mits hy de eerste is gelyk als *Petrus*, aan wien Macht gegeven is over alle de Chrystelyke Mogentheden, en alle haare Volkeren, mits hy de Stedehouder is van onzen Heere over alle Naticen, en de algemeene Christelyke Kerk." (b)

Thans zyn noch vier van de No. 225. aangehaalde Punten te beantwoorden.

§. 7.

Antwoord op het achste Punt.

Van de Traditien.

273. De Ruiters zegt, dat noch de Traditien van de Vaders, noch die van de Kerk, maar de

Q H.

(b) Vide Concil. Nic. Can. 39. Roma Gloriosi. p. m. 154.

H. Schrift alleen de eenigste Regel van ons Geloof is. No. 251. hebben wy gezien, wat een vreeslyke Slag de Ruiter aan den Bybel heeft toegebracht; en hier wil hy denzelven echter wederom opraapen, en tot den eenigsten Regel van zyn Geloof maken; doch ik vreeze, dat zulks zo lang zal duuren, tot dat de Bybel hem wederom tegen is, en dan zal hy hem den laarsten Dood-Steek geven. Laat ons nochtans zien, wat hy van de Traditien zegt.

Hier moet ik evenwel vooraf melden, dat het onwaar is, dat ik zou hebben gezegt, dat de Traditien der Vaders en der Kerk onze eenigste Geloofs-Regel waren, twelk de Ruiter niet onduidelijk schynt te kennen te geven. Het is waar, ik heb my op de Vaders, en op de Traditien der Kerk beroepen, doch geenzins de H. Schrift uitgeslooten. Maar wat zegt de Ruiter van de Vaders? Hy mengt alles na zyne eige Fantasie door elkander. Hy haalt Pag. 42. (het mag zich voegen of niet) aan den Text *Math. 15. v. 7.* en 9. alwaar *Christus* zegt: *Het zyn blinde Leidslieden der Blinden.* (i) en vervolgens om de Traditien omvertestooten, gebruikt hy de Woorden *Christi Marc. 13. v. 37. Wat ik tot eenen zegge, dat zegge ik tot allen.* Doch O goede God! hoe hangt dat aan elkander? Wat is dat voor een Bewys tegens de Traditien? Ik neeme echter de gemelde Spreuk in den Zin des Ruiters aan, en bewyze, dat alle de Gereformeerde Predikanten blinde Leidslieden zyn der Blinden; want *wat Christus tot eenen zegt, dat zegt hy tot allen.* Dit Bewys kan de Ruiter niet wraaken.

(i) Zie des Ruiters waaragtige Historie loc. cit.

ken, mits de Woorden klaar zyn. By gevolg moet hy ook zeggen, dat de Predikanten van andere Religien mede zulke blinde Leidslieden zyn; want *wat Christus tot eenen zegt, dat zegt hy tot allen.* Ook zal hy die Predikanten zekerlyk niet hooger achten als de zyne, en ook als onze Priesters, die by gevolg ook al blinde Leidslieden zyn; want *wat Christus tot eenen zegt, dat zegt hy tot allen.* Zie! daar geeft de Ruiter op eenmaal den Schop aan alle Religien, zo als hy hiervooren No. 251. aan den Bybel gedaan hadde, en dus rent hy nochmaals met den Toom op de Nek na de Atheistery toe. O onbezonne Ruiter!

Wat komt nu ook by de voorsz. Zaak te pas de Text *Heb. 3. v. 7. 8. 9. 10. en 11.* alwaar *S. Paulus* spreekt van de Joden in de Woestyne, die de Stemme des Heeren niet wilden hooren. Wat komt daarby, om Gods Wille! te pas de Text *1. Cor. 10. v. 10.* alwaar de gemelde Apostel de Gelovigen vermaant *niet te murmureren, en toe te zien, dat degeene, die meent te staan, niet en valle.* Wie kan doch in die Manier van redeneren eenigen Grond vinden? Zekerlyk niemand; en ik verwondere my derhalven niet weinig, dat de Haagse Predikanten hebben kunnen toelaten, dat zo een Kreupelwerk het Licht gezien heeft. Doch wat zegt de Ruiter al verder in zyn Mengelmoes? De Christen Oud-Vaders, dus gaat hy voort in zyne kreupele Redeneringen, (*k*) zyn ook Menschen geweest, en by gevolg, wil hy zeggen, hebben zy ook kunnen dwalen. Ik verwondere my echter niet, dat hy zo weinig Achtting heeft

Q 2

(k) Zie *Lindlarvus* waaragige Historie, pag. 41.

gloof voor de Vaders , mits die in zynen Kraam zo
weinig dienen , als de Traditien van de Kerk,
en de Onfeilbaarheid van *Petrus*. Zie hiervoor
ren No. 251.

Desniettegenstaande beroept hy zich op S.
Augustinus. Die Vader zegt : *Dat men zyne
Woorden niet meer geloven zat , als zo verre zy
met de Schriftuur overeenkoomen.* Doch wat
doet zulks tot Voordeel van den Ruiters Niet-
metal , mits wy hetzelfde zeggen , en niets te-
gens Gods Woord leeren ; maar alle onze Lee-
ringen moeten met de H. Schrift overeenkoo-
men , en daarontrent zyn wy veel getrouwer
als de Gereformeerde Predikanten , mits wy
de klare Woorden ; *Dit is myn Lichaam enz.*
Iaten klaar blyven , en de Predikanten dezelve
tot eene figuurlyke Spreek - Wys verdraaien.
Doch wy moeten altoorens weten , wat en
waar Gods Woord is , voor dat wy onze Leere
daarmede kunnen conformeren ; en zulks zul-
len wy zonder de Authoriteit van de Kerk in
Eeuwigheid niet kunnen weten : Derhalven
spreekt de H. *Augustinus* deze merkwaardige
Woorden : *Ik zou , zegt de groote Leeraar ,
(1) aan het Evangelium geen Geloof geven , ten
zy de Authoriteit van de Katholyke Kerk my daar-
toe bewoog.* Die Spreuk is immers duidelyk
genoeg. Wanneer wy ook nu al weten , wat
en waar de H. Schrift is , gelyk als wy het met
een vasten , en zekeren , en de Protestanten in
Tegendeel met een lossen en onzekeren Grond
weten , zo kan dezelve echter alleen niet de
eenig-

(1) S. *Augustin* lib. contra Ep. fund. cap. 5. cit. *Eminent.
D. Cardinale de Alsatia*, Archi-Ep. Mechlin in suo Rescripto
ad Theod. van der Kroon Pseudo-Episcopum in foed. Belg. circa
finem,

273. **Eenigste Regel van ons Geloof wezen. Ik bewyze**

het dus.

**Grondig Bewys, dat de H. Schrift alleen
met kan wezen de Regel van ons
Geloof.**

274. Indien de H. Schrift de eenigste Regel van ons Geloof is, zo moeten alle degeene, die de H. Schrift voor zodanigen Regel houden, het waare Geloof hebben; want hoe zou degeene, die den rechten Regel van het Geloof heeft, een onrecht Geloof hebben kunnen? Hebben nu alle degeene het waare Geloof, die den Bybel voor den eenigsten Regel daarvan houden, zo hebben de Arrianen, Pelagianen, Donatisten, Novatianen, Eutychianen en andere Keters het waare Geloof gehad, en hedensdaags hebben 't noch de Lutheranen, Armianen, Menisten, Beevers, Quietisten, Kwakers en andere, mits zy alle den Bybel voor den eenigsten Regel van het Geloof gehouden hebben, en noch houden, schoon zy in de Uitlegging van derzelven zo zeer van elkander verschillen, als de Dag van de Nacht.

275. Indien de H. Schrift de eenigste Regel van ons Geloof is, zo moet men niets voor een Geloofs-Artykel aanneemen, ten zy het met uitdrukkelyke Woorden daarin geschreeven staat. Doch nu vraage ik: Waar staat het geschreeven, dat de Bybel onze eenigste Geloofs-Regel is, en dat men de Traditien der Kerk of der Apostelen niet moet aanneemen? Nergens in den ganschen Bybel. By gevolg gaat het niet door den Beugel, dat men niets anders

voor een Geloofs - Artysel moet aanneemen , als wat met klare Woorden in de H. Schrift staat , mits zulks nergens in den Bybel te vinden is . Ja ik vrage den Ruiters , hoe dat hy weet , dat de Bybel Gods Woord is , en dat'er niet meer als vier Evangelien zyn , niettegenstaande meer andere Evangelien geschreeven zyn geworden ? (m)

Dat is eene Vraag , die ik den Heer *Velfe* in den *Haag* voorgehouden heb , zo als ik het den Ruiters ook in onze te *Riswyk* gehouden Zamenpraak heb verhaalt , schoon hy niet goed gevonden heeft in zyne *Waavragtige Historie* daarvan Melding te doen . Doch het diende niet in zyne *Kraam* . Zo weinig als nu de *Pre-dikant Velfe* in Staat was die Vraag opteloffen , zo weinig kan ook ymand anders een voldoende Antwoord daarop geven , ten zy hy de Traditien aanneemt ; mits wy alleenlyk door de Overlevering van de Kerk het waare en rechte Woord Gods ontfangen hebben . Het is waar , de Heer *Velfe* bleef my op myne Vraag , zo hy meende , niets schuldig , doch hetgeen hy zeide , was zo flauw , dat ik ligtelyk konde merken , dat hy in 't naauw was . Hoe weet gy , gaf hy my tot Antwoord , dat *Justinus* , *Justinus* is ; dat *Cicero* , *Cicero* is ; dat *Terentius* , *Terentius* is ? Hebt gy , hervattede ik daarop , niet meer Zekerheid van Gods Woord , als van *Justinus* . *Cicero* , *Terentius* en andere Heidenſche Schryvers , dan is het voorwaar zeer slecht met uwen

(m) Vide *Cornel. à Lapide* Proöm. in Evangelia cap. 4 p. m. 9.

tuwen Bybel gesteld, mits ik van *Terentius*, *Justinus*, *Cicero* enz. zo veel geloven kan, als ik wil; daar ik in 'Tegendeel de H. Schrift geheel, en zonder Uitzondering, van een eenigen Text, aanneemen moet.

276. Ik heb onlangs over dezelfde Stoffe ge-
disputeert met een Gereformeert Koopman,
die in dat Stuk wat schrauderder was als *Do-
mini Velle*. Wy weten; zeide die Koopman,
dat de Bybel Gods Woord is wegens haare
Heiligheid; en om dat de Voorzeggingen, welke
daarin vervat zyn, zyn vervult; en daaruit be-
sluite ik, dat het Goddelyke Boeken zyn. Doch
dien goeden Koopman maakte ik haast stom.
Hoe weer gy, vraagde ik hem, dat die Boeken
voor, en niet na den Tyd, waarin de voorge-
zeide Zaken zyn vervult; geschreeven zyn?
Deze Vraag was hem als een Donderslag in de
Ooren. Gy houd, vervolgde ik, *Isaias*, *Jeremias*,
Daniel, *Malachias* en andere voor waare
Propheten, mits zy verscheide Zaken, voor-
namentlyk ten Opzigte van den *Messias*, heb-
ben voorzegt, die naderhand vervult zyn ge-
worden. Nu hebben *Tobias* Cap. 14. ψ . 7. 8.
9. en 10. *Baruch*. Cap. 4. ψ . 22. 23. 24. 25.
enz. De *Machabeen* 2. Mach. 1. ψ . 26. 27. 28.
en 29. (alle welke Boeken gy voor Apocryph
houd) van den *Messias* Zaken gepropheteert,
die vervult zyn geworden; by gevolg moet gy
de Boeken van *Tobias*, *Baruch*, en andere zo
wel voor Goddelyke en Kanonyke Boeken aan-
neemen, als *Jeremias*, *Isaias*, enz. Voorts
indien de *Psalmen Davids*, de *Spreuken Salomo-
nis*, de *Prediker*, het *Hooge Lied Salomonis* enz.
als Kanonyke Boeken aanneemt wegens haare
Heiligheid, of wegens de Heiligheid van haare

Leere, zo moetyg ook de Boeken der *Wysheid*,
 en die van *Ecclesiasticus*, *Tobias* enz. mede voor
 Kanonyke Boeken erkennen;mits zy niet min-
 der heilig zyn, en niet minder heilige Leerin-
 gen vervatten, als de andere; zynde voorna-
 mentlyk de *Ecclesiasticus* of *Jesús Syrach*, niet
 noch fraaijer en heerlyker Texten versiert, als
 de *Spreuken Salomonis* zelf. Lees en hoordeel, zeide
 ik eindelyk tot hem.

De goede Koopman konde geen Woord
 daarop verzetten, en nochtans bleef hy hart-
 nekkelig. Doch het Gereformeerd Geloof is vry
 wat gemakkelyker als het onzel; en zulks is
 ook de Reden, dat veele duizenden, die zich
 anderzins gaarn zouden bekeeren op den Dwaal-
 weg, die ten Verderf leid, terug gehouden
 worden. God geve, dat de goede en de Waar-
 heid beminnende Gereformeerden, doch voor-
 namentlyk myne geweze Haagse Medeburgers,
 die dezen Brief koomen te lezen, de Zaak na
 haare Conscientie onderzoeken, God de Eere
 geven, en haare eeuwige Verdoemenis voor-
 koomen. Zy moeten zich ook door hunne Pre-
 dikanten niet laten blindhokken, wanneer die
 hen zeggen, dat *Tobias*, *Baruch* en andere ge-
 propheteert hebben, wat zy van andere Pro-
 pheten hebben gehoort; want op dezelfde Wys
 zou ymand kunnen zeggen, dat *Isaïas* en de
 andere Propheten ook niets anders voorzeft
 hadden, als wat zy van anderen hadden gehoort.
 Zeggen de Predikanten, dat *Baruch*, *Tobias*,
 de Boeken der *Machabeen* enz. niet in den Ca-
 non, of de Lyft der Schriftuur-Boeken, welke
 de Joden hebben gehad, te vinden zyn; zo
 antwoorde ik, dat de Canon der Joden geen
 Schriftuur is, en by gevolg kunnen de Predi-
 kanten

kanten, die den Bybel alleen voor eenen Ge-
 loofs-Regel houden, daarmede niets tegens ons
 bewyzen; daarenboven zyn de Joden Menschen
 geweest, en hebben dus kunnen seilen, en by
 gevolg hebben zy hen, volgens den algeme-
 nen Grond-Regel der Predikanten, onkano-
 nyke in Plaats van kanonyke Boeken in de Hand
 kunnen stoppen. Indien nu het Gezag der
 Kerk niet daartoe komt, en indien de Kerkmy
 niet zegt, welke Boeken kanonyk zyn of niet,
 zo heb ik van het eene Boek zo weinig Zeker-
 heid als het andere, dat is, geene in't geheel.
 Ook wenschte ik, dat de gemelde Gerefor-
 meerden wel bemerkten, hoe dat hunne Pre-
 dikanten, die zich dus op den Bybel beroepen,
 zelf degeene zyn; die Gods Woord het minst
 onderhouden. God de Heere gebied door den
 Apostel *Jacobus*, dat, wanneer ymand krank
 word, de Priester den Kranken met Oli zal
 zalven, *Jacob. 5. v. 14.* Doen de Predikanten
 het. In geenen Deele; zelfs laten zy hunne
 Zieke-Troosters met de Kranken omspringen;
 en zouden zy des Nachts opstaan, gelyk als wy
 Rooms-Katholyke Priesters moeten doen, om
 de Kranken te bezoeken, zulks zal men zelden
 zien, of het moest een groot Heer wezen: an-
 derzins zou het Vrouwe kyven, en geenzins
 toestaan, dat de Predikant haar ter Oorzaak
 van eenen Zieken zou laten alleen leggen,
 en zich in Gevaar begeven van door den Kran-
 ken besmet te worden. Ook zyn die Heeren
 al te gemakkelyk, om zich zulke Moeite om
 eenen Mensch aantedoen. Doch hiervan ge-
 noeg. *Christus* de Heere zegt, dat men geen
 twee Rokken zal hebben, *Math. 10. v. 10.*
 Want wat hy tot eenen zegt, dat zegt hy tot
 allen

allen volgens de Uitlegging van den Ruiters; en desniettegenstaande kommen de Predikanten met Wambes, Rok, en Mantel optrekken, *Christus* zegt, dat men alles zal verlaten, en hem navolgen. Doen de Predikanten het? Geenzins. De eerste Christenen hadden alles gemeen, *Act. 4. v. 32.* Doen de Predikanten het ook? Verre van daar. *Act. 21. v. 25.* is verboden van den Bloede en Verstikten te eeten, en echter maken de Predikanten geene Zwaarigheid Bloedbeulingen enz. te eeten. Zy kunnen zich hier niet veronschuldigen met te zeggen, dat wy Rooms-Katholyken het ook doen; want wy weten, waarom wy het doen, en zy niet; daarenboven zyn niet wy, maar de Bybel haar eenigste Geloofs-Regel. Hondert andere Texten, waartegens de Predikanten handelen, ga ik thans voorby.

My dunkt, yder verstandig Gereformeerde kan uit al, 'tgeen tot nu toe gezegt is, met Handsen grypen, dat de H. Schrift niet onze eenigste Geloofs-Regel wezen kan. Ja om haar teneenemaal daarvan te overtuigen, zal ik haar toonen, dat de Predikanten zelf den Bybel niet voor den eenigsten Regel van haar Geloof houden.

In de *Confessio Reformata*, of Gereformeerde Belydenis, waarvan ik hiervooren No. 8. gesproken heb, en dewelke aan alle de Professoren of Hoog-Leeraars der Universiteit van Leide opgedragen is, ontmoete ik de volgende Passagie. (*) *Theologia veritates suas probat non tantum expressis verbis, sed & per necessarias consequentias.* Dat is: "De God-Geleerden bewyzen

(*) Vide *Confess. Reform. sive Theses Anti-Pons.* Thes. II. p. 17. 3.

"zen haare Stellingen niet alleenlyk met uit-
 "drukkelyke en klare Woorden der H. Schrift,
 "maar ook met nootzakelyke Gevolgen." Zie
 daar krygt de Bybel wederom een vreeslyke
 Slag. Nootzakelyke Gevolgen zyn immers
 geene klare Woorden; by gevolg is de Schrift
 de eenigste Geloofs-Regel niet, mits'er noch
 nootzakelyke Gevolgen moeten bykoomen; en
 met zulke nootzakelyke Gevolgen bewyzen wy
 Rooms- Katholyken onze Geloofs- Artykelen
 mede uit Gods Woord. Zie daar leggen de
 Predikanten, die groote Pof-Hanzen, met al
 hun Geschreeuw in den Drek. Zy schreeuwen
 steers: *Gods Woord! Gods Woord!* en maken
 het arme blinde Volk wys, dat zy alles met
 klare Bybel Spreuken bewyzen; maar als het
 tot de Zaak komt, zynze genootzaakt Gevolgen
 te gebruiken, die voorwaar niet nootzakelyk,
 maar getrokken, gedraait, en op haar verkeert
 Begryp gepast zyn. Doch, zegge ik nochmaals
 dat zyn geene klare Woorden der Schrift.
 Og of de bedroge Menschen doch eens haare
 Oogen mogten openen, en 't Bedrog van hunne
 Predikanten zien!

278. Om nu ook noeh iets van de Traditien te
 zeggen, wy bewyzen dezelve met klare Woor-
 den uit de H. Schrift, en met nootzakelyke Ge-
 volgen: *1. Cor. II. 7. 34.* spreekt de Apostel
Paulus in dezer Voege: *Het overige zal ik ordi-*
neren, zegt hy, als ik kooome. Hetgeen nu de
 gemelde Apostel geordineert heeft, is zekerlyk
 geen Beuzeling geweest, en echter vinden wy
 niet, dat het in zyne Brieven aangeteekent is.
 Het is dan een mondeling Bevel geweest, welk
 door die van *Corinthe* geenzins vergeeten, maar
 aan hunne Nakomelingen, ja door den Apostel
 zelf

zelf mede aan de Harders van andere Kerken, en door deze aan hunne Opyvolgers tot nu toe bekend gemaakt is geworden. By gevolg is het eene niet menschelyke maar Apostolyke Traditie, die altoos in Christi Kerk onderhouden is. Voorts ontmoete ik 2. *Thessal. 2. v. 14.* den volgende Text: *Zo dan Broeders, zegt dezelve Apostel, staag en houd de Traditien, of Inzettingen, die gy geleert zyt, het zy door ons Woord, ofie Zend-Brief.*

Kunnen ook wel klaarder Woorden in de ganische H. Schrift gevonden worden? En desniettegenstaande weten de Predikanten dezelve kunstiglyk te verdraaien, en haare Betreurenswaardige Schaapjes in Dooling en Blindheit te houden. Veele andere Texten en eene Meenigte van Passagien uit de H. Vaders ga ik thans Kortheids-halve voorby.

§. 8.

Antwoord op het negende Punt.

Van de Vereering der Beelden.

279. De Reden, waarom de Ruiters de Vereering der Beelden eene Afgodery noemt, is, omdat de Beelden met Menschen Handen gemaakt zyn, (o) Doch laat ons zien, wat Klem die Reden hebben zal. De Texten, die hy uit *Isai. 2. v. 7.* en 20. uit *Rom. 1. v. 21.* en 23. en uit *Isai. 17. v. 7.* en 8. bybrengt, passen zo weinig op onze Beelden als op de Arke des Verbonds, en de Cherubinen in het Heilige der Heiligen

(o) Zie waaragtige Historie pag. 43, 44, en, 45.

ligen; zynde tuschen onze Beelden, en degeene, van dewelke *Isaias* en *Paulus* spreeken, zo een groot Onderscheid als tuschen de *Arke des Verbonds* en den Afgod *Dagon*, en tuschen de gemelde *Cberubinen*, en den *Beelzebub*. Doch laat ons de Reden van den Ruiters wat ziften; alsdan zal de Beuzelagtigheid van dezelve deste beter blyken.

De Ruiters en alle de Predikanten zullen my moeten toestaan, dat het maken van Beelden door den Text *Deut. 5. v. 8.* niet verboden word, want anderzins zouden zy de voornaamste Gereformeerde Ingezetenen van Holland, van Afgodery moeten beschuldigen, en daar zouden zo veele duizend Makers van Afgoden-Beelden in de Weereld zyn, als'er Beeld-Houwers en Schilders gevonden worden. Indien UE. de Tuinen en Hoffeden in Holland, aan Gereformeerde Heeren en Koopluiden toebehoorende, eens komt te zien, alsdan zal UE. aldaar ontmoeten marmersteene, houteloode, en andere Beelden van *Mercurius*, *Diana*, *Venus*, *Jupiter* en andere Heidense Afgoden. Indien nu het maken van zulke Beelden eene Afgodery was, zouden degeene insgelyks Afgodery pleegen, die haar de Eere aandoet vanze met Goud en Zilver te versieren, op fraaie Voetstallen opteregten, en zorgvuldig te bewaren. Doch zulks zal geen Predikant durven zeggen. Het is dan handgrypelyk, dat het maken van Beelden niet verboden is.

Ook is 't niet verboden zekere Beelden in de Kerken opteregten, want indien zulks eene Afgodery was, zou gansch Holland met Afgodery besmet zyn, mits'er byna geene Gereformeerde

meerde Kerk gevonden word , waarin men niet
 het een of het ander Beeld ontmoet. Dus
 ontmoet men in de Kerken te *Delft* de Beel-
 tenissen van den Prins van Oranje , en van de
 Admirals *Tromp* en *de Ruiter* ; en in de groote
 Kerk van den *Haag* dat van den Graaf van
Obdam. Ja by mynen Tyd heeft men in de
 laatstgemelde Kerk ter Eere van den Prins van
Hesse Philips-Dal , desselvs Beeltenis en Graf-
 stede opgeregt , zonder dat ik ooit heb gehoort,
 dat men degeene , die de gemelde Beelden heb-
 ben gemaakt , of laten maken , van Afgodery
 beschuldigt heeft. Kan men nu Beelden ma-
 ken ter Eere van overlede Helden , die groote
 Diensten aan den Staat hebben gedaan , waarom
 zou men dan ook geene Beelden moogen ma-
 ken ter Eere van de Christelyke Helden , die
 in haar Leven groote Diensten aan Gods Kerk
 bewezen hebben ? Ik zie'er voorwaar geen
 Onderscheid. Doch laat ons verder iedenere-
 n. Yder vernuftig Predikant moet dan zeggen,
 dat het maken van Beelden , het zy voor Hel-
 den van den Staat , het zy voor Helden van
 de Kerk eene onverschillige Zaak is , dat is ,
 eene Zaak , die in haar zelve noch goed , noch
 kwaad is , en zo ymand zulks noch hartnekkig-
 lyk wilde ontkennen , zou hy van alle Men-
 schen behooren uitgelachen te worden. Is het
 maken van Beelden nu eene onverschillige
 Zaak , zo moet'er eene Omstandigheid by-
 koomen , die zulks goed of kwaad maken kan.
 Wat is dat nu voor eene Omstandigheid ? De
 Vereering of Eerbewyzing zal *Domini Velse*
 zeggen. Doch met zo een Antwoord laat ik
 my niet paaien ; de Predikant moet zich beter
 uiten en verklaren , wat hy door de Vereering
 of

of Eerbewyzing verftaat. Wil hy onder den Naam van Vereering verftaan alle Eerbewyzing, zonder eenig Onderfcheid, zo zal hy zich zelf befchuldigen, en tot eenen Afgoden-Dienaar maken, mits hy aan de Beelden dagelyks eenige Eere bewyft.

Ik vraage Domini *Velfe*, of de Mefch niet Gods Beeld is? Ja moet hy antwoorden, en echter doet hy den Mefch hondert Eerbewyzingen aan; daarvoor buigt, bukt, en vernedert hy zich tot op de Aarde; hy neemt den Hoet voor hem af, en groet hem; een Hollands Gezant valt voor een Beeld (ik meene den Keizer van China of Japon) neder op zyn Aangezigt; een Hollands Ambaffadeur valt voor een Beeld (ik meene den Rooms-Keizer) neder op zyne Knien, en een Misdadiger bidt zynen Rechter met gebooge Knien om Vergiffenis; alle welke Eerbewyzingen gevaarlyker zouden moeten wezen als die, welke aan houten en fteene Beelden gefchieden, wegens de Vleierey welke daaronder kan loopen. Voorts, een Man kufft het Portrait van zyne Beminde, en draagt hetzelve zomtyds Dagen Nagt by zich. Is'er in Holland een Predikant, die zich gedurende zyn Leven by de Gemeente bemint gemaakt heeft; men ziet ten eerften zyn Portrait na zynen Dood in Kopper uitgeftooken, ter eeuwige Gedachtenis hangen in de Huizen dergeene, die hem in Waarde gehouden hebben, zo als ik gezien heb, dat men het Portrait van den wel-preekenden Haagfen Predikant *Sandyk*, en van andere opentlyk verkogt heeft, werdende daarenboven noch Lyk-Preeken voor zulke Mannen gehouden. Die Eere zal geen opregt Gerefor-

reb reformeerde voor Afgodery houden. Men kan
 vreden, zonder Afgodery te pleegen, aan voor-
 tred, istreffelyke Mannen na de Weereld, eene zekere
 rebo Eer bewyzen; en waarom dan ook niet aan
 regeb voortreffelyke Mannen na God, ofaan de Hei-
 ligen en Vrinden Gods? Wie zal het Parle-
 ment van Engeland durven beschuldigen van
 nAfgodery, omdat het ter Eere van haare Ko-
 ningen *William III.* en *George I.* heeft doen
 nrevo oprichten zeer prachtige Standbeelden, die zo-
 nre zodanig in Eere worden gehouden, dat degeene,
 nrelof die dezelve schend, of onteert, als schuldig
 nre aan de Misdaad van gekwetste Majesteit aan Lyf
 nre en Leven gestraft word, even als ofhy die
 nre Koningen zelf geschonden en onteert hadde;
 nre K- daar nochtans de Beelden uit Marmersteen of
 nre Metaal met Menschen Handen gemaakte zyn.
 280. Welke Eerbewyzing der Beelden is dan
 nre verboden? Eene Goddelyke, zal *Domini Velle*
 nre zeggen, dat is, eene zulke, die aan God alleen
 nre toekomt, en daarin zyn wy het met hem eens.
 nre Wy moeten God alleen als eenen God eeren,
 nre en hem zodanig aanbidden, maar niet zyn Beeld,
 nre 'twelk ik nochtans zo wel in Eere mag houden,
 nre als het Beeld van eenen aardfen Koning, ten
 nre minsten in de Gedaante, waarin hy zig aan den
 nre Patriarch *Jacob* heeft vertoont (p) in de Ge-
 nre daante, waarin de Zoon Gods in de Weereld
 nre gekoomen is, (q) en in de Gedaante, waarin
 nre de H. Geest by den Doop *Christi* is verschee-
 nre nen. (r). De vier en twintig Ouderlingen vie-
 nre len immers neer voor het Lam, (s) 'twelk eene
 Beeltenis

(p) *Gen.* 28. v. 13.

(q) *Math.* 2. v. 14.

(r) *Joh.* 1. v. 32.

(s) *Apoc.* 5. v. 8.

Beeltenis van *Christus* was. Waarom zouden wy hat dan ook niet moogen doen? Of hebben misschien de Ouderlingen en Heiligen in den Hemel ook al Afgodery bedreven? O dwaze Predikanten, hoe blindhokt gy uwe arme Schaapjes!

281. Waarom zou men voor het Beeld van *Christus Iesus* en van zyne Heiligen niet zo wel den Hoed moogen afneemen als voor eenen Mensch? Waarom zou men het niet moogen kussen zo wel als de Bruidegom het Portrait van zyne Bruid? Waarom zou men niet met de Ouderlingen *Apoc. 5. v. 8.* voor hetzelfde niet zo wel op zyne Knien kunnen nedervallen als een Zoon voor zynen vertoornen Vader, wien hy beledigt heeft? Te meer daar de Eere, die wy dus voor het Beeld bewyzen, niet principalyk geschied aan het Beeld zelf, maar aan *Christus* of aan den Heilig wien het Beeld vertoont, gelyk als de Eerbewyzing, dewelke aan het Livrei van eenen Hollandfen Ambassadeur te *Weenen*, of te *Paris* getoont word, niet principalyk geschied aan de Kleederen, maar aan den Staat der Vereenigde Nederlanden zelf, die door den Gezant, en zyne Livreidragende Bedienden gerepresenteert word.

282. De Joden in het Oude Testament toonden eene groote Eerbewyzing aan de Arke des Verbonds, zodanig dat de Koninglyke Propheet *David*, die Man na Gods Hert, voor dezelve danste, enze met een ongemeene Pracht en Eerbewyzing uit het Huis *Obededoms* na zyne Stad deed overbrengen. *2. Reg. 6. v. 5. 14. 15.* enz. niettegenstande dezelve met Menschen Handen gemaakt was. Waarom zou men dan ook niet eene groote Eer moogen bewyzen aan de levendige

vendige Arke Gods, ik meene de allerzaligste Mager *Maria*, die God zelf in haar Lichaam gedragen heeft? Of heeft *David* ook al Afgodery bedreven, wanneer hy de Arke zulke Eer aandeed? Ik meene niet, dat een Predikant zo stout zal wezen, dat hy zulks zal durven zeggen.

Hondert andere Voorbeelden, zo van het Oude als van het Nieuwe Testament ga ik thans almede Kortheds-halve voorby.

283.

Het Hoed afdoen, het knielen, kussen, bukken, en buigen, en diergelyke Bewegingen en Werkingen zyn dan in haar zelve onverschillig, gelyk yder een ziet, en worden goed of kwaad, na dat het Voorwerp, of de Intensie, of Meening is. Indien ik my verbeelde, dat in een houte of steene Beeld eenige Godheid of Heiligheid stak, of eenige Godheid buiten den eenigsten God Schepper van Hemel en van Aarde representeerde, en ik voor hetzelfde als zodanig nederviel, zou ik zekerlyk eene zwaare Zonde van Afgodery begaan; en dit was de Zonde der Joden, wanneer zy aan het *Gulde Kalif*, aan *Baal*, aan *Moloch* en andere gewaande Goden Wierook, Rundvee, ja zomtyds haare eige Kinderen offerden. *Pf. 105. v. 36.* en 37. Doch zulks kan niet zonder de grootste Lastering aan de Eere, die wy aan de Beeltenissen van den levendigen God zelf, en van zyne Heiligen bewyzen, toegepast worden, mits wy in die Beelden noch eenige Godheid, noch eenige Heiligheid, maar alleenlyk eene Gelykenis erkennen, dewelke onze Gedagten verheft tot degeene, die daardoor worden verbeeld.

284.

Met wat voor eene Onbeschaamdheid durft de Ruiters ons dan tegens zyn beter Weten en Geweten beschuldigen, dat wy het Kruis aanbidden.

bidden, wanneer wy zeggen: *Daar is het Kruis, laat het ons aanbidden.* Weest gegroet gy triumerend Hout enz. Hy weet immers wel, dat wy die Woorden spreken tot Christus zelf, hangende aan het Kruis, zodanig als het Krucifix, dat wy in het Oog hebben, denzelven verbeeld. *Wat valt daar nu meer af te disputeren?* Ik meene de Ruitersaat nu met zynen *Molinaus* kaal, berooit en beschaamt. *Daar valt niet af te disputeren.* Het is uitvoerig en klaar genoeg bezwen. Ten overvloede zie No. 290. onze byzondere Aanmerking over het Woord *Aanbidden.*

§. 9.

Antwoord op het tiende Punt.

Van de Aanroeping der Heiligen.

285. Tot Wederlegging van het aanroepen der Heiligen haalt de Ruitersaat den Text *Isai. 2. v. 23.* aan, doch hy trek'er een zeer kwaad Gevolg uit. *Isaias* zegt: *Alle Natien zullen tot den Heere koomen;* doch dat men daarom geene Heilige zou moogen aanroepen, zulks zal noch hy, noch enig Predikant ooit daaruit kunnen bewyzen. Het is waar, alle Natien moeten tot den Heere koomen, en buiten denzelven is'er geene Hulp te zoeken noch te hoopen. Dit bekennen en betyden alle opregte Rooms-Katholyken de geheele Weereld door. Doch dat men deswegen de Heiligen niet mag aanroepen, is onwaar, mits Gods Woord klaar en duidelyk het Tegendeel zegt.

Wil ymand de Heiligen niet aanroepen, dat hy

hy het dan agterwege late; doch alsdan zal hy ook haare Voorbede niet te vermagten hebben, waaraan wy weten, dat ons veel gelogen is. Wanneer ik eenige Gunst van den Staat alleen kan vermagten en verkrygen, doe ik dan ongelyk aan den Staat, dat ik den Raad-Pensionaris, of Griffier, of eenen anderen voornaamen Amptenaar verzoeke den Staat voor my te bidden, dat ik de begeerde Gunst verwerffe? In geenen Deele doe ik daardoor eenige Smaad aan den Staat. De Heiligen zyn Vrinden Gods, en, om dus te spreken, zyne Amptenaaren in de Hemelse Hofhouding. Gelykerwys ik nu van den Staat zelf verzoeke, wat ik door zyne Vrinden en Amptenaaren begeere, dus begeere ik ook van God zelf, wat ik door zyne Vrinden verzoeke. God de Heere zegt: *Koomt alle tot my*, het is waar, en wy koomen ook tot God, wanneer wy de Heiligen aanroepen. Wy koomen, zegge ik, alsdan ook tot God, doch niet alleen, maar verzelt van zyne Vrinden, zullende dus eerder verhoort worden, als wanneer wy alleen kwamen, mits God de Heere zynen Vrinden zelden iets weigert, hy, *die de Wille doet van de geene, die hem vreezen.* Ps. 144. v. 14.

286

De Heiligen weten van ons niet, schreeuwen de Predikanten, en dat is eindelyk haare laatste Uitylgt. *Abraham kent ons niet, en Israël weet van ons niet*, schreeuwenze zonder Ophouden, doch te vergeefs. Ik wil hier niet zeggen, dat die Text yervalscht is. Onze Rooms-Katholyke onyervalschte Bybel drukt dien Text uit als volgt: *Abraham heeft ons niet gekent, en Israël heeft niet van ons geweten.* Iai. 63. v. 16. Ik neeme den Gereformeerden Text

Text echter aan, en zegge, dat *Abraham* en *Izaak* haare Kinderen niet hebben willen kennen wegens haare Godloosheid, even als *Christus* de Heere tot de dwaze Maagden zeide: *Voorwaar ik kenne u niet.* Math. 25. v. 12. en gelyk als hy zal zeggen tot de Godloozen: *Ik kenne Ulieden niet, van waar gy zyt. Wykt alle van my, die Ongerechtigheid werkt.* Luc. 13. v. 25. en 27. Hier staat in het voorbygaan aantemerkend, dat *Christus* in den laatstgemelden en zeer veele andere Texten niet spreekt van het Geloof maar van de Werken, na dewelke wy alle geoordeelt zullen worden.

287. Eer ik voortga, moet ik ook noch kortelyk aanmerken, dat de bovengemelde Text uit *Isai. 63. v. 16.* het niet alleen is, welken de Hollandse Overzetter vervalscht hebben. Om van andere nu niets te melden, de Text, die hiervooren No. 279. uit *Isai. 2. v. 20.* aangehaalt is, is insgelyks vervalscht. De *Vulgata*, die ten minsten twaalf of dertien hondert Jaeren ouder is als de Amsterdamsche Overzetting, vertaalt dien Vaars dus: *In dien Dage zal de Mensche wegwerpen zyne zilvere Afgoden, en zyne goude Afgoden, dewelke by zich gemaakt hadde, om dezelve aan te bidden, de Mollen en Vleermuizen.* Te weten de Beelden der Mollen en Vleermuizen, die de Menschen als Goden aanbaden. Deze Text is nu in den Amsterdamschen Bybel dus vervalscht: *De Mensche zal zyne goude Afgoden wegwerpen voor de Mollen en Vleermuizen.* Wat zouden doch om Gods Wille de Vleermuizen en Mollen met de goude en zilvere Afgoden doen? Die waren immers voor haar te hard omze afteknagen. Dit in't voorbygaan.

288. Thans bewyze ik uir Gods Woord, dat de Heiligen van ons weten, en zien, wat hier op Aarde geschied. De H. *Johannes* zag *Apocal. 5. Ƴ. 8.* wat in den Hemel geschiedde, schoon hy noch een Mensch hier op Aarde was. Hoe veel meer zullen dan de Heiligen in den Hemel zien, wat hier by ons gedaan word. De Propheten zagen drie, vier, vyf, ja duizend Jaren te vooren, wat'er in toekomende Tyden gebeuren zoude, zo als uit de Voorzeggingen van den Patriarch *Jacob, Moyses, Isaias, Malachias*, en andere te zien is; hoe veel meer zullen dan de Heiligen in den Hemel zien, wat tegenwoordig alhier in de Weereld omgaat.

289. *Wanneer gy met Traanen bad*, zeide de Engel *Raphael tot Tobias, Tob. 12. Ƴ. 12.* toen bracht ik u *Gebed voor den Heere.* by gevolg wist die Engel, wat *Tobias* hier op Aarde gedaan hadde. By den Evangelist *Lucas Cap. 15. Ƴ. 4. en 8.* wederlegt onze beminnellyke Zaligmaker de Beschuldiging der Pharizeen, dat hy de Zondaars ontving, met de Gelykenis van het verlorene en wedergevonde Schaap, en van den verlorene en wederom gevonden Penning; en tot Besluit zegt hy *Ƴ. 7. Ik zegge Ulieden, dat daar zal also Blydschap wezen in den Hemel over eenen Zondaar, die zig bekeert, meer dan over negen en negentig [Rechtvaardige, die geene Bekeering behoorven.* Is'er nu Vreugde in den Hemel over de Bekeering van eenen Zondaar, zo moeten degeene, die in den Hemel zyn, immers weten, dat een Zondaar zich bekeert. Dat is een nootzakelyk Gevolg, mits men zich niet kan verheugen over iets, dat men niet weet. Voorts zegt de Evangelist *Johannes Apoc. 5. Ƴ. 8.* Dat de vier en twintig Ouderlingen, die voor

voor het Lam nedervielen , in haare Handen hadden Harpen en goude Schaalen , welke zyn de Gebeden der Heiligen ; by gevolg bragten zy de Gebeden der Heiligen voor God. Doch zulks hadden zy niet kunnen doen , indien zy'er geen Kennis van hadden gehad.

De oude Patriarch *Jacob* heeft op zyn Sterf-Bedde eenen Engel aangeropen *Gen. 48. v. 16.* De Engel , zeide hy , die my verlost heeft van alle Kwade , die zegene deze Jongens. *Jacob* was dan van Gevoelen , dat de Engel van hem wist , en konde doen , wat hy van hem begeerde.

In het Boek *Job* ontmoete ik de volgende Spreuk : *Daarom roep zelf aan , dus luid de Text , of misschien ymand is , die u Antwoord geve , en ziet u om na eenen Heiligen. Job. 5. v. 1.* Dat is nu eenen Engel , gelyk als *S. Augustinus* het uitlegt. (r) In hetzelfde Boek *Cap. 33. v. 23.* lees ik het volgende : *Zo dan een Engel , een uit duizenden , voor hem zal spreken , om te verkondigen des Menschen Gerechtigheid , zo zal hy hem genadig zyn , en zeggen , gy zult hem verlossen , dat hy niet onderwaarts vaare in het Verderven.* Mag ik nu eenen Engel aanroepen , zo mag ik ook aanroepen de Heiligen in den Hemel. Ja God de Heere sprak zelf tot de Vrinden van *Job* in dezer Voege : *Gaat henens tot mynen Knecht Job die zal voor u bidden. Job. 42. v. 8.*

De Predikanten verzoeken immers de eene den anderen om voor hen te bidden , waarom zou ik dan ook niet van de Heiligen mogen verzoeken , datzy voor my bidden? Doch het

(r) *S. August.* Tom. 4. in Lib. *Job.* pag. 210, cit. R. P. *Elffes*
 Libro sextae citato pag. m. 397.

is der Peine niet waard, dat ik my langer op-
houde! met eene Zaak, die van zelfs spreekt.
Om den Predikanten nochtans de Maat vol te
geven, zal ik noch de volgende Aanmerking
over het Woord *Aanbidden* maaken, en toonen,
dat wy geene Afgoden-Dienaars zyn.

*Byzondere Aanmerking over het
Woord
Aanbidden.*

290. Het groote Fondament, waarom de Predi-
kanten ons voor Afgoden-Dienaars uitkryten,
is, omdat wy voor de Beelden nedervallen,
enze dus, gelyk zy zeggen, aanbidden zo wel
als de Heiligen, die wy verzoeken voor ons te
bidden. Doch louter Beuzelingen! Het Woord
Aanbidden heeft in de Hollandse Taal (mits de
Predikanten het dus willen hebben, om ons
met deste meer Glimp van Afgodery te kunnen
beschuldigen) eenen bepaalden Zin, en betee-
kent eene uitertyke Werking of Eerbewyzing,
waardoor men dengeen, op wien de Werking
ziet, voor zynen allerhoogsten Heere en God
erkent. In dien Zin word verstaan Gods Be-
vel *Deus. 5. v. 9.* Gy zult dezelve (gesneede
Beelden) niet aanbidden, enze niet eeren, te
weten als Goden, want dat menze in eenen an-
deren Zin in Waarde en Eere houden mag, is
reets hiervooren klaar beweezen. In den eerst-
gemelden Zin hebben de drie Wysen uit het
Oosten *Christum* den Heere in de Kribbe aan-
gebeden, en Geschenken geoffert, mits zy hem
voor

voor den waaren God erkenden, *Math. 2. v. 11.*
 En in denzelfden Zin worden verstaan *Christi*
 Woorden: *God den Heere uwen God zult gy aan-*
bidden, en hem alleen dienen. *Math. 4. v. 10.*
 mits men, zonder tegens dat Gebod te zondi-
 gen, de Menschen wel dienen kan, welver-
 staande, niet als Goden, maar als Menschen.

Desniettegenstaande heeft het Woord *Aan-*
bidden (in het Latyn *Adorare*) ook eenen ande-
 ren onbepaalden Zin, en word genoomen voor
 eene uiterlyke Werking, als daar zyn het buk-
 ken, buigen, knielen, nedervallen, en dierge-
 lyke. In dezen laatstgemelden Zin worden ver-
 staan de Werkingen, die voor Menschen en
 Beelden zo wel als voor God zelf kunnen ge-
 geschieden, hoe wel met eene teneenemaal ver-
 schillende Intentie, of Meening. Dus moet
 men verstaan, dat *Abraham aangebeden heeft de*
drie Mannen, dat is, Engelen in de Gedaante
 van Mannen, *die tegen hem overstonden.* *Gen. 18.*
v. 2. Dus heeft *Lot* insgelyks aangebeden de
 twee Engelen, *Gen. 19. v. 1.* die hem uit *Sodoma*
 hebben verloft. Dus heeft *Abraham* *Gen. 23. v. 7.*
 aangebeden de Kinderen *Het*, of hy heeft zich
 voor dezelve gebukt of geneigt, zo als de Hol-
 landse Bybel het Latynse Woord *Adorare* hier en
 op alle andere diergelyke Plaatzten vertaalt. (u)

(u) Ik vinde in den Amsterdamsen Bybel van den Jare
 1614. dat het Latynse Woord *Adorare* op twederlei Wys over-
 gezet; te weten dan eens door *Aanbidden*, wanneer het op
 God zelf ziet; en dan eens door *Nederbuigen*, wanneer het op
 de Schepzelen doelt, hebbende de Versaalders van dien Bybel
 dus zelf erkent, dat de Nederbuiging, welke voor God ge-
 geschied, eene oprechte en in eenen bepaalden Zin genoome
 Aanbidding is, maakt niet de Nederbuiging, dewelke geschied
 voor eenen Mensch.

En op dezelfde Wys hadde de Ruiter het Woord *Adoremus* in de hiervooren No. 284. aangehaalde Passagie : *Adoremus Crucem &c.* behooren overtezetten : *Laat ons voor het Kruis neigen* in Plaats van : *Laat ons het Kruis aanbidden* alsdan hadde hy getoont , dat hy oprechtelyk gehandelt hadde ; en ik zou hem tot Antwoord hebben gegeven , dat , indien men zich voor eenen Mensch kan nederbuigen zonder Afgodery te pleegen , men dus ook kan nederbuigen voor een Kruis zonder zich aan Afgodery schuldig te maken. Doch hiervan genoeg.

In den laatstgemelden Zin worden insgelyk verstaan de Woorden van den Patriarch *Jacob* Gen. 49. *ÿ.* alwaar hy dus tot *Juda* sprak : *Filiis Patris tui adorabunt te* , dat is : *U zullen uwes Vaders Kinderen aanbidden.* Dus heeft *Abigail* aanbeden den Koning *David* , 1. *Reg. 25. ÿ. 23.* Hondert andere Teyten ga ik voorby , zynde de aangehaalde genoeg om te bewyzen , dat , wanneer men het Woord : *ADORARE* , *Aanbidden* in eenen dus ruimen Zin , dat is , voor eene *Nederbuiging* neemt , men zeer wel , zonder Afgodery te bedryven , kan aanbidden eenen Mensch , dat is , zich voor hem nederbuigen of neigen , niet als voor eenen God , maar als voor eenen Mensch of Beeld. Wat kau een Predikant nu daartegen hebben ? Immers niets met Grond. Te meer , daar de *Neiging* of *Buiging* , zo als ik reets gezegt heb , niet principalyk geschied ter Eere van het Beeld , of van een Kruis , maar ter Eere van dengeen , die aan het Kruis gehangen heeft , en van den Heilig , wien het Beeld vertoont. En in der Daad , indien het eene Afgodery is , zich voor het Beeld , of de Figuur van de Heiligen , of van *Christus JESUS* te neigen en te buigen , zo be-

bedryven alle de Gereformeerden, die ten Nach-
maal gaan, eene schrikkelyke Afgodery. Wat
is het Stukje Brood, dat zy by het Nachmaal
ontfangen, anders als eene Figuur, volgens
haare Leere? En voor die Figuur, voor dat
Werk haarer Handen, en voor hetgeene hunne Vin-
gereu gemaakt hebben, daar buikt zig de gemeene
Man, en de aanzienelyke Man veruedert zich.
Isai. 2. §. 7. (Dien Text gebrnikt de Ruiters
tegen ons, en zie, hoe rechtmatiglyk ik den-
zelven tegens de Predikanten omkeere.) Ge-
schied zulks nu niet in de Gereformeerde Kerke
En mag ik dat ook niet op Gereformeerde Re-
ligie te pas brengen? *Dus hebben de Gerefor-
meerden tot nu toe, schoonze God kennen, hem
niet verheerlykt of gedankt, maar hebben de Heer-
ligheid des onverderffelyken Gods verandert in de
Gelykewis eens Beelds, en van een verdrffelyk
Stuk Brood. Maar de Mensche zal dien Afgod weg-
werpen voor de Mollen en Vleermuizen, (die ze-
kerlyk daaraan waat meer te knagen zullen vin-
den als aan de goude en zilvere Afgoden.) Dus
verra de eige Woorden des Ruiters, met eenige
Verandering, uitgezondert het Tuschenvoegfel,
'twelk tot eené kleine Aanmerking strekken kan.*

Desniettegenstaande zal ik bescheiden er dan
de Predikanten wezen, en de Gereformeerden, die
ten Nachmaal gaan, van alle Afgodery vryspree-
ken, en zulks om de volgende Reden.

De Predikanten spreken hunne Toehoor-
ders in het Formulier van het Nachmaal dus
aan: " Op dat wy dan met den waaragtigen
" Hemelsen Broode *Christo* gespyft moogen wor-
" den, zo laat ons met onze Herten niet aan
" den uiterlyken Broode ende Wyne blyven
" hangen, maar onze Herten opwaarts in den
" Hemel verheffen, daar *Christus JEsus* is onze
" Voor-

291.

"Voorsprake ter rechter Hand des Hemelsen Vaders." Dus verre het Formulier. (x) Dewyl de Predikanten daarmede nu openlyk betuigen, dat schoon de Communicanten zich voor den Broode en Wyne buigen en neigen, zy echter geene Eer aan *Christi* Figuur, te weten, den Broode en de Wyne, maar aan *Christus* zelf bewyzen, mits zy met de uiterlyke Zinnen niet aan den Broode blyven hangen, maar haare Gedagten en Herten opwaarts verheffen, daar *Christus* de Heere is ter rechter Hand van zynen Hemelsen Vader, zo kan ik degeene, die ten Nachemaal gaan, geenzins van Afgodery beschuldigen, ten zyze voortaan op haare Grond-Regelen hartnekkiglyk zullen blyven staan. Doch dat de Heeren Predikanten nu ook de Goedheid hebben, en ons insgelyks van Afgodery vry spreken, overdenkende, dat wy met onze Herten niet aan de uiterlyke Figuren van *Christus Jesus*, en van zyne Heiligen blyven hangen, maar onze Herten mede opwärts in den Hemel verheffen, daar onze Zalmigmaker is ter rechter Hand van zynen Hemelsen Vader, en daar de Heiligen God den Heere zonder Ophouden Lof zingen. Het is immers billyk, dat de gemelde Heeren Predikanten t'onswaarts dezelfde Toegeventheid gebruiken, die wy aan hen toonen. Ik moet hen ondertuschen alhier noch eene Vraag voorhouden, die hen mischien deffe eerder daartoe bewegen zal.

292. Ik vraage hen: Indien ik tot God den Heere dus sprak: *God Vader van den Hemel, bid voor my. God Zoon Verlosser der Weereld, bid voor my. God Heilige Geest bid voor my.* Heilige Drie-

(x) Zie den Amsterdamsen Bybel op liet Binde achter den Catechismus p. m. 14.

Drieuldigheid een eenige God, bid voor my, enz. zou ik dus spreekende God den Heere wel aanbidden in den bepaalden Zin, waarin het Woord Aanbidden, volgens haar, moet worden genomen? Gy mocht wat anders doen, zal een vernuftig en bescheiden Predikant moeten antwoorden; dus biddende zoud gy God niet alleenlyk niet aanbidden, maar hem zelfs zyne Godheid ontnaemen, mits gy door zo een Gebed openlyk zoud te verstaan geven, dat God de Heere noch ymand boven zich hadde, by wien hy voor u bidden zoude; en indien zulks waar was, zou hy geen God kunnen zyn, omdat God de Allerhoogste is. Wel geantwoord! Nu laat ik yder vernuftig en bescheiden Protestant oordeelen, of ik dan de Heiligen aanbidde, of hen eene Goddelyke Eere bewyze, wanneer ik hen verzoeke, dat zy voor my willen bidden God den Heere, die boven hen, en boven alles is? Laat een gesleepen Predikant iets daartegen inbrengen, en ik zal hem met Gods Hulp antwoorden.

293. Eene Zaak kan ik hier met stilzwygen niet voorby gaan. Ik heb dikwils by my zelve gedagt, en my ten hoogsten verwondert, zo als ik noch onlangs te *Kall*, een vermaard Dorp ontrent een Uur van hier gelegen, gepreekt heb, hoe dat het doch moogelyk is, dat de Gereformeerde Predikanten zich tegens de Heiligen, doch voornamentlyk tegens de Moeder Gods *Maria*, zo kwaadaardig toonen, noemende die Allerheiligste Maget eene Vrouwe gelyk andere Vrouwen. De Lutheranen in deze Geweesten zyn in dat Stuk meer bescheiden als de Gereformeerden, mits zy bekennen, dat alle *Geslachten* die uitverkoorene Maget zullen zalig

zalig noemen. Luc. 2. v. 48. en dat de Buik zalig is, die den Heiland der Weereld gedragcn heeft. Luc. 11. v. 27. Ik heb my, zegge ik, dikwilt verwondert, waar doch de Haat van de gemelde Predikanten tegens die door alle Natien zalig genoemde Maget Maria mogt van daar koomen. Eindelyk heb ik geene andere Oorzaak van dien onverzoenelyken Haat kunnen vinden, als omdat die Predikanten moeten zyn het Gebroedsel van het Geslacht, tot hetwelk God de Heere zeide: *Ik zal Vyandschap zetten tuschen u en de Vrouw*, Gen. 3. v. 15. die den Kop van dat Geslacht vertreeden zal.

Een bescheide Gereformeerde moet my hier mynen Yver niet kwalyk neemen, mits ik niet tegens hem, maar tegens zyne Predikanten wyvere voor de Eere van de Moeder Gods, die ik met alle de Volken der Aarde zalig, en alle Eere waardig noeme, doch met deze Uitzondering, dat ik haar minder Eer bewyze als haaren Zoone, onzen Heere *Christus JESUS*, by wien zy zo wel als alle de andere Heiligen voor ons bidden moet, met dit Onderscheid nochtans, dat *Christus* de Heere de Bede en Voorspraak van zyne Moeder eerder verhooren zal, als die van andere Heiligen.

294. Weg dan met de Lastering van den Ruiter, die tegens zyn beter Weten en Geweten onbeschaamdelyk durft zeggen, (y) dat wy de Moeder Gods aanroepen als eene, *die ons uit haare eige Krachten helpen kan*, zulks heeft noch geen Rooms-Katholyke ooit gedroomt, veel myn gezegt. Noemt de Kerk de Moeder Gods een Noord-Sterre: De Bruidegom vergelykt zyne
[Bruid]

(y) In zyn grondig Onderwys pag. 40. ca 41.

Bruid by zynen reizigen Tuige aan den Wagen Pharao, Cant. 1. v. 10. zonder nochtans daarom te zeggen, dat zy iets uit haare eige Krachten vermogt. Bidden wy de Moeder Gods, dat zy ons Schuldenaars zal ontbinden, Licht geven aan de arme Blinden, en haaren Zoon gebieden na haare moederlyk Recht, zo verstaan wy, dat zy het zal doen door haare Voorbede by haaren Zoone Christus *JESUS*, die waaragtiglyk haar Zoon zynde, haar niets zal kunnen weigeren, en daarom zeggen wy Spreuk-Wyze, dat zy haaren Zoon zal gebieden. Dit diene den Ruiters en den Predikanten, die ik vooronderstelle wel te zullen geloven, dat Christus *JESUS* met zyne Moeder in den Hemel is, kortelyk op de voorsz. Spottery tot Antwoord; belovende den Ruiters, dat ik zyne Spottery van het gekruiste *Francisje* in het Vervolg mede niet onbeantwoord laten zal.

§. 10.

Antwoord op het elfde Punt, en de Leugenen daarin vervat.

295. In het elfde Punt zegt de Ruiters, dat hy my door zyne Bewys-Redenen zodanig in het Naauw hadde gebragt, dat ik daarop niets anders hadde kunnen antwoorden als: *Het is te laat, wat zal ik doen? Ik ben daarvoor, ik moet daardoor.* Die grove Leugen heeft my genootzaakt, tot Redding van myne Eere, de Penne otevangen, en dezen Brief te vervaardigen, UE. verzekerende, dat het eene dikke, vette, grove, onbezonne en onbeschaamde Leugen des Ruiters is. UE. zal uit de Omstandigheden zien,

zien, en moeten zeggen, dat ik den Ruitter het Hoofd met eene veel scherpere Loog hadde kunnen waschen; doch het spotten, schelden lasteren en liegen laat ik over aan Luiden, die het Spoor der Waarheid byster zynde, zich niet anders kunnen verdeedigen als met zulke Janhagels-Wapenen, en Schiddelbroekshavens-Konstgreepen. (z) Ik zal UE. openhartiglyk zeggen, hoedanig de Zaak zich toegedragen heeft.

296. Ik deed gedurende myne met den Ruitter gehoude Zamenpraak myn Best, om hem wederom op den Weg der Waarheid terug te brengen, gelyk als hy zyne uiterste Krachten inspande om my wederom te doen ingaan in den Doolhof der Dwalingen, waaruit ik door Gods byzondere en teneenemaal onverdiende Genade gelukkiglyk geraakt was. Hy zag, dat zyne kwalyk bygebragte, en noeh kwalyker toegepaste Bybel-Spreuken op my geen Vat hadden. Hy wendde het derhalven op eenen anderen Boeg. Hy stelde my voor Oogen de Gevaren, die ik noch zou hebben uittestaan, indien ik in myne wederom aangenoomme Rooms-Katholyke Religie volharden wilde. Doch ik gaf hem daarop het volgende Antwoord: Wy moeten doen, zeide ik, wat God en de Consciencie van ons vorderen, en al het overige aan de Voorzienigheid desgeenen, die alles befiert, overlaten, daar mag ook van koomen, wat het wil: Dit ben ik nochtans verzekert, dat God de Heere, die een Vader der Barmherigheden is, alsdan niets anders zal laten geschie-

(z) De *Schiddelbroekshaven* is eene zekere Straat in den Haag, daar het Schuim van eerlyke Luiden by elkandee woont.

fchieden, als wat tot zyne Eere en onzer Zie-
len Zaligheid strekkende is. Wat my aangaat
(voegde ik eindelyk daarby) ik heb met God
begonnen, ik zal ook met desselfs Bystand vol-
einden, al zou het my 't Leven kosten.

Met zulke en diergelyke cordate Redene-
ringen, en geen laffe Praat, heb ik den Rui-
ter bejegt. Ja ik verzekere UE. dat ik de
Woorden: *Ik ben daarvoor, ik moet daardoor,*
het is te laat, wat zal ik doen? nooit gedroomt,
veel min gesproken heb. By gevolg is de
Ruiters de grootste Leugenaar, die in zyn Schoe-
nen gaat; mits hy my in zo eene gewigtige
Zaak, als die van de Religie, en by gevolg
van de eeuwige Zaligheid is, eene zulke
Lafhartigheid toedigt, Verre van my van
zulke lafhartige Woorden tegens eenen Ruiters,
die my noch goed noch kwaad konde doen, te
hebben bedient, ik hebze nooit tegens myne
machtigste Vyanden, noch jegens myne beste
Vrinden, die zedert ook al myne Vyanden ge-
worden zyn, gebruikt.

297. Wanneer de Heer *Pauw* Autheur van de
Haagse Koerant, op wiens Kantoor ik de Hol-
landse Taal geleert heb, my in het Begin van
myne Vervolgingen den Raad gaf, dat ik tot
de Predikanten zou zeggen, dat ik my nader
in de Gereformeerde Religie wilde laten on-
derwyzen, om dus hunne Gemoederen tot be-
daren te brengen, gaf ik hem daarop het vol-
gende Antwoord: Zulks stryd, zeide ik, te-
gens myne Conscientie, en kan derhalven uit
mynen Mond niet koomen, at wilde men my
aan de hoogste Galg ophangen. Ik hadde van
den Heer *Pauw* (aan wien ik den Lof moet
geven, dat hy een zeer bescheiden Heer is)

voor het ſchryven van de Haagſe Koeranten jaarlyks een Mooi inkoomen , en by gevolg hondertmaal meer Redenen om hem te ontzien, als den Ruiter , of eenig Haags Predikant. U.E. kan derhalven oordeelen , of de Ruiter de Waarheid gezegt heeft , met my zo eene laſſe Taal toetedigten.

298. Nadat de Heer *Manger* , van wien ik reets hiervooren Melding gedaan heb , zich afgeſlooft hadde , om my even door zulke krachtige Bewys-Redenen , waarvan de Ruiter zich tegens my bedient heeft , te overtuigen , brak ik eindelyk in de volgende Woorden uit: *Myn Heer* , zeide ik tot hem , uwe Bewys-Redenen zyn al te zwak om my te overtuigen , derhalven heb ik beſlooten , door Gods Genade in het Rooms-Katholyk Geloof te leven , en te ſterven. De gemelde Heer zal het mede moeten bekennen , mits de Heer *Emans* , Ouderling van de Gereformeerde Gemeente van s' *Gravenhaage* , by dat Voorval tegenwoordig was. Zou ik nu tegens eenen Predikant , die my alle Kwaad zegt te doen , zo ſtout geſproken , en tegens eenen Ruiter eene zulke laſſe Taal gevoert hebben ? Dat zal noch U.E. noch ymand anders kunnen geloven.

299. De Heer *Henselman* , Legations-Secretaris van het Ruſſiſe Hof by de Heeren Staten-Generaal der Vereenigde Nederlanden , die voormaals Luithers geweest , doch zedert om eene zekere Reden Gereformeert geworden is , kwam my op eenen zekeren Avond in het *Voorhout* wandelende , te Gemoet , en : *Myn Heer* , zeide hy tot my , uwe tegenwoordige Staat gaat my zeer ter Herte , mits ik voor eenige Dagen by eenen Vrind ten eeten zynde , over Tafel ge-
hoort

hoort heb, dat u een zwaar Onweder over 't
het Hoofd hangt. Dat kan niet wezen, ant-
woordde ik daarop. Hoe dat? Hernam hy.
Mits ik my, verzettede ik, zo dra als ik het
Besluit genoomen heb de Rooms-Katholyke
Religie wederom te omhelzen, teneenemaal
aan de Goddelyke Voorzienigheid heb overge-
geven: Al 't geen my die Voorzienigheid nu
zal laten overkoomen, daarmede zal ik ver-
genoegt zyn: Goed en kwaad zal ik evenge-
lykelyk van de Hand des Heeren ontfangen;
en dewyl de barmhertige God alles ten beste
weet te keeren, zo vreeze ik voor geen Kwaad.

De gemelde Heer was over dat onverwacht
Antwoord zodanig verwondert, en gefigt,
dat hy betuigde nooit diergelyke Taal van
ymand anders te hebben gehoort. En desniet-
tegenstaande zou ik my van eenen Ruiter heb-
ben laten overbluffen. Dat zal hy ymand an-
ders als een vernuftig Hollander moeten wys
maken.

300. De Heer *Bronkborst* Procureur en Sollici-
teur in den *Haag*, een van myne beste Vrind-
den, die ik ooit in de gemelde Plaats gehad
heb (schoon hy naderhand alle de andere moest
volgen, om niet by de Heeren Predikanten in
Ongenade te vallen) betuigde my zyn Leed-
wezen, wanneer hy hoorde, dat ik my wede-
rom in den Schoot der Rooms-Katholyke Kerk
begeven hadde, en daarom veele Vervolg-
gen moest uitstaan. Hy poogde my door ver-
schiede Redenen terug te houden, doch, *Myn*
Heer, zeide ik tot Besluit van onze Zamen-
spraak, wanneer wy voor Gods Rechter-Stoel
verschynen, alsdan zullen wy zien, wie van
ons beide de waare Religie gehad heeft. En

met wat Vertrouwen zal doch voort Gods Oordeel durven verschynen een Protestant, die van Gods Woord en van zyne gansche Religie geene andere Zekerheid heeft, als het zeggen van eenen Predikant?

301. Waarop steunt gy doch, zeide de Heer Predikant *Peregrinus* eenmaal tot my. Op God, was myn Antwoord. Van dezen Heer, die na myn Vertrek uit den *Haag*, overleden is, moet ik zeggen, dat hy zo wel als de Heer *Gromme* zyn Collega, een zeer bescheiden Heer geweest is. Wanneer ik derhalven van de Kwaadaardigheid der Gereformeerde Predikanten in het algemeen spreek, zo wil ik die twee Heeren en alle degeene, die van denzelfden zagmoedigen Inborst zyn, daaronder niet begreepen hebben; hebbende de gemelde twee Heeren, zo als ik door de tweede en derde Hand vernoomen heb, geen Deel aan myne Vervolgingen willen neemen. Ook kan ik U. verzekeren, dat hen beide niets ontbrooken heeft als de ware alleen zaligmakende Rooms-Katholyke Religie. Zy hadden beide, zo wel als zeer veele van hunne Collega's, Verlichting genoeg om den Dwaalweg, waarop zy wandelden, van de Rooms-Katholyke Waarheden te onderscheiden. Maar het Punt van Eere, en de Bekommering van Vrouw en Kinderen tot Armoede te brengen, zyn twee Moordenaars van duizenden van Zielen.

302. Ik heb U. rechs hiervooren verhaalt, hoe dat ik met den Heer Predikant *Velfe* een Disput over den Bybel heb gehad, en hoe dat hy my op myne Vraag: *Hoe hy wist, dat de Bybel Gods Woord was?* geen voldoende Antwoord heeft kunnen geven. Dien Brok konde hy niet
ver-

verduwen. Hy kwam my, terwyl ik te *Riswyk* woonde, op eenen zekeren Avond tuschen de *Geestbrug*, en het gemelde Dorp te Gemoets en: Ik weer niet, wat gy zyt, grauwdde hy my toe. Dat heb ik getoont, wat ik ben, gaf ik hem daarop tot Antwoord. Dan geeft Reden van u doen, hervattede hy. Dat zal geschieden, verzettede ik, als ik eens op vryen Bodem aangekoomen zal zyn. En zie, *Myn Heer*, in dezen Brief houde ik myn Woord.

De Heer *Roos*, Ouderling van de Gereformeerde Gemeente van s' *Hage*, was by de voorsz. Ontmoeting tegenwoordig, en kan derhalven van het gepalleerde Getuigenis geven. En hetgeen by de Ontmoeting al zeer merkwaardig was, is, dat de gemelde Heer *Vesse* my, niettegenstaande ik hem zeer beleefdelyk hadde bejagent, in het weggaan agter nariet: *Bibele! Bibele! Bibele! Ha! ha! ha! ha!* *Bibele! Bibele! Bibele!* Waar staat geschreven, dat de *Eybel Gods Woord is?* Invoege dat ik, indien ik den Heer *Vesse* niet even te vooren gezien en gesproken hadde, gedagt zou hebben, dat my een dol of dronken Groenwyf uit den *Haag* was koomen naloopen.

303. Uit de Voorvallen (veele andere ga ik thans met stilzwygen voorby) kan UE. en yder bescheiden Protestant ligtelyk afmeetten, of ik wel bekwaam ben geweest, om my van zulke bloode Woorden: *Het is te laat, enz.* tegens eenen Ruiters te bedienen, nadat ik zulke uitmuntende Preuven van myne Kloekmoedigheid en Bestendigheit in myne wederom angenoomen Rooms-Katholyke Religie gegeven hadde.

§. II.

*Antwoord op het twaalfde en laatste
Punt.*

304. Wat nu het twaalfde en laatste Punt betreft, te weten, dat de Ruiters my zou hebben vermaant in het Gereformeerde Geloof volstandig te blyven, zulks is mede onwaar, mits ik niet volstandig konde blyven in een Geloof, 'twelk ik al voor Jaar en Dag verzaakt, en den Schop gegeven, en deswegen ook al, gelyk ik reets gezegt heb, zwaare Vervolgingen geleden hadde; zodanig, dat de meergemelde Heer *Velse*, die den Bybel-Brok niet konde verduwen, welken ik hem voorgeworpen hadde, by onze bovengemelde Ontmoeting zyne Gal voor het laast teneenemaal tegens my uitbraakte, my luidskeels uitjouwende voor eenen *Brander*, *Moordenaar*, *Blaaker* en wat diergelyke fraaie Eer-Tytelen meer zyn. Hy wilde daarmede buiten Twyffel zeggen, dat wy de Menschen om haar Geloof verbranden. Doch hy hadde ook behooren te denken, dat zulks in myn Vermoogen niet was, en by gevolg waren zyne bittere Scheld-Woorden kwalyk toegepast. Ik gaf hem deshalven ook geen ander Antwoord daarop, als dit: Scheld maar *Myn Heer*, zeide ik, zo veel als gy wilt, ik zal UE. geen een Woord meer tegenspreken. En daarmee ging ik heen.

305: Het is waar, de Ruiters haalde verscheide Politique Redenen voor den Dag, om my te doen omzadelen. Hy poogde my eene Vrees
aan-

aantejagen, voorwendende, dat de Overigheden my na myne Terugkomst in Duitsland de Straf op den Afval staande, zoude doen ondergaan, en haar gegeve Woord niet houden. Doch ik hadde een ander Vertrouwen zo wel op God, die zulks niet zoude toelaten, als op de gemelde Overigheden, die ik wel wist, dat zich over myne Bekeering en Terugkeering zouden verblyden, even als de Huis-Vader in het Evangelie over zynen wederkeerenden verlooren Zoon. Ook kan ik UE. verzekeren, datj nooit een boetvaardig en wederkeerende Zoon met meer Tederheid, Achtting en Liefde ontvangen is geworden, als myne Overigheden my ontvangen hebben. Een uitmuntend Bewys daarvan is, mits zy my het eerste Jaar na myne Terugkomst te weten, den elfden *Julij* 1733. te *Keule*, hoewel teneenemaal onwaardig tot Priester hebben doen wyen. Ja het Jaar daaraanvolgende, te weten den achtienden *Maart* 1734. hebben zy my in de gemelde Stad *pro Cura* laten approbeeren; invoege dat ik zedert dien Tyd in het preeken, Biecht hooren, Krancken bezoeken, het uitdeelen der Sakramenten en andere Pastorale Functien wakker oeffene gelyk als het een yverig Ziel-Zorger betaamt.

Met dezelfde Liefde zullen ook alle de andere Afvalligen, die na Holland en andere Gewesten overgelopen zyn, ontvangen worden, als zy maar met een rouwig en boetvaardig Hert terugkoomen; zynde ook al verscheide van hen, die voor en na my wedergekeert zyn, op dezelfde Wys ontvangen geworden.

306. Uit hetgeen tot nu toe gezegt is, kan UE. en yder vernuftig Mensch klaar zien, wat voor eenene Waaragtige Historie *Johan Lindlarw* uitgegeven

gegeven heeft. Ik heb ondertuschen daarvan niet meer willen wederleggen, als wat my raakt, den Rest overlatende aan die Eerwaardige Paters *Eſchenbrender* en *Pickart*, met welke de Ruiters zyne overige Zamenſpraken gehouden heeft, hebbende de eerstgemelde Pater, zo als hiervooren No. 22. 23. 24. en 25. te zien is, dat Leugenwerk reets grondig tegengeſprooken.

Vervolg der Wederleggingen van de overige Leugenen en Laſteringen des Ruiters.

307. Thans kooime ik tot de overige Leugenen en Laſteringen, waarmede *Johan Lindlauw* zyn *grondig Onderwys* aan *Jan Jansz ten Horſt* doormengt heeft. Wy zullenze hier mede wederleggen, en dit Vervolg inſgelyks in zekere §. *Paragraphos* verdeelen. Doch ik moet UE: vooraf zeggen, dat de Ruiters zyn *Grondig Onderwys* in Plaats van Pag. 1. begint met Pag. 21. om dat het Antwoord van *Jan Jansz ten Horſt* aan *Johan Lindlauw* twintig Bladzyden of *Pagina's* beſlaat, en het *Grondig Onderwys* derhalven, zo als reets gemeld is, met Pag. 21. begint, om agter het voorsz. Werkje van *Jan Jansz ten Horſt* te kunnen gebonden worden, en daarmede een eenig Boekje nitmaken. Ook moet ik UE. zeggen, dat *Jan Jansz ten Horſt* den Ruiters wel anders zou hebben kunnen antwoorden; doch nadien hy onder het Kruis is, en onder eene Gereformeerde Regering leeft, zo heeft hy zyne Pen niet meer tegens denzelven durven ſcherpen, en daarmede heeft hy zeer wyslyk gedaan. Doch dat Gebrek zal ik onder